

Nr 38

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m. m. dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 5 april 1957 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 172, vilken behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

1) L a g

om ändring i rättegångsbalken

Härigenom förordnas, att 1 kap. 11 och 12 §§, 6 kap. 1 och 9 §§¹ samt 29 kap. 1, 3, 4 och 6 §§ rättegångsbalken skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 Kap.

11 §.

Rådhusrätt vare domför med tre lagfarna domare; ej må flera än fyra lagfarna domare sitta i rätten. I mål om ansvar för brott, vara kan följa straffarbete i två år eller därutöver, skall rådhusrätt bestå av en lagfaren domare och nämnd; finnes, sedan nämnd deltagit, målet ej vara av sådan beskaffenhet, vare rätten dock domför i den sammansättning nu sagts.

Rådhusrätt vare i tvistemål domför med tre lagfarna domare; ej må flera än fyra lagfarna domare sitta i rätten. I brottmål skall rådhusrätt bestå av en lagfaren domare och nämnd.

Vid måls — — — — — målsägande finnes.

¹ Senaste lydelse se beträffande 6 kap. 1 § SFS 1935: 56 och beträffande 6 kap. 9 § SFS 1952: 137.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

12 §.

I stad — — — — — Konungen bestämmer.

I nämnd skola sitta minst sju och
högst nio.I nämnd skola sitta minst sju och
högst nio. *I mål om brott, varå icke
kan följa straffarbete eller avsätt-
ning, så ock vid syn å stället utom
huvudförhandling vare dock rådhus-
rätten domför med tre i nämnden.*

Borgmästaren fördele — — — — — mellan nämndemännen.

6 Kap.

1 §.

Protokoll skall — — — — — mål särskilt.

Över handläggning, som företages
av lagfaren domare ensam eller av
tjänsteman vid domstolen och ej sker
vid sammanträde för förhandling *el-
ler vid måls avgörande*, vare förande
av protokoll ej erforderligt. Vid
måls avskrivning, som ej sker i sam-
band med förhandling, erfordras ej
heller protokoll.Över handläggning, som företages
av lagfaren domare ensam eller av
tjänsteman vid domstolen och ej sker
vid sammanträde för förhandling,
vare förande av protokoll ej erfor-
derligt. Vid måls avskrivning, som ej
sker i samband med förhandling, er-
fordras ej heller protokoll.

I mål — — — — — av Konungen.

9 §.

Rätten äge förordna, att utsaga av
part, målsägande, vittne eller sakkun-
nig skall i stället för att anteck-
nas i protokollet upptagas genom ste-
nografi eller på fonetisk väg.Rätten äge förordna, att utsaga av
part, målsägande, vittne eller sakkun-
nig skall, *i den omfattning utsagan
kan antagas vara av betydelse i må-
let*, i stället för att antecknas i proto-
kollet upptagas genom stenografi el-
ler på fonetisk väg.

Stenograf utses — — — — — av rätten.

Stadgandet i 8 § andra stycket i
detta kapitel äge motsvarande till-
lämpning beträffande utsaga, som
upptagits genom stenografi.Stadgandet i 8 § andra stycket i
detta kapitel äge motsvarande till-
lämpning beträffande utsaga, som
upptagits genom stenografi. *Vad nu
sagts skall ock gälla vid upptagning
på fonetisk väg beträffande den del
av utsagan, som icke upptagits orda-
grant.*

Bestämmelser om — — — — — av Konungen.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

29 Kap.

1 §.

Yppas vid — — — — — omröstning ske.

I mål, vari nämnd deltagar, säge ordföranden först sin mening och inhämtade därefter nämndens.

Har nämnd säte i rätten, säge ordföranden först sin mening och inhämtade därefter nämndens.

Vid omröstning *bland rådhusrätts lagfarna ledamöter så ock i överrätt* skall den yngste i rätten först yttra sig och sedan var efter annan, såsom de hava säte i rätten. Har målet beretts av viss ledamot, säge han först sin mening.

Vid omröstning *i annat fall* skall den yngste i rätten först yttra sig och sedan var efter annan, såsom de hava säte i rätten. Har målet beretts av viss ledamot, säge han först sin mening.

Envar angive — — — — — sin mening.

3 §.

Yppas i mål, vari nämnd deltagar, annan mening än ordförandens och äro alla i nämnden ense om skälen och slutet eller förena sig, då i nämnden äro flera än sju, minst sju därom, gälle nämndens mening; i annat fall gälle ordförandens.

Yppas, då nämnd har säte i rät- ten, annan mening än ordförandens och äro alla i nämnden ense om skälen och slutet eller förena sig, då i nämnden äro flera än sju, minst sju därom, gälle nämndens mening; i annat fall gälle ordförandens.

Vid omröstning *bland rådhusrätts lagfarna ledamöter så ock i överrätt* gälle den mening, som omfattats av mer än hälften av ledamöterna. Har någon mening erhållit hälften av rösterna och är denna den lindrigaste, gälle den meningen; vid särskild omröstning, huruvida den misstänkte på grund av sin sinnesbeskaffenhet är fri från straff eller om villkorligt anstånd med straffets ådömande eller huruvida ungdomsfängelse, förvaring eller internering i säkerhetsanstalt eller annan skyddsåtgärd skall ådömas, så ock eljest, då ej någon mening kan anses som lindrigare, gälle dock den mening, som erhållit hälften av rösterna och bland dem ordförandens.

Vid omröstning, *då nämnd ej har säte i rätten,* gälle den mening, som omfattats av mer än hälften av ledamöterna. Har någon mening erhållit hälften av rösterna och är denna den lindrigaste, gälle den meningen; vid särskild omröstning, huruvida den misstänkte på grund av sin sinnesbeskaffenhet är fri från straff eller om villkorligt anstånd med straffets ådömande eller huruvida ungdomsfängelse, förvaring eller internering i säkerhetsanstalt eller annan skyddsåtgärd skall ådömas, så ock eljest, då ej någon mening kan anses som lindrigare, gälle dock den mening, som erhållit hälften av rösterna och bland dem ordförandens.

Om omröstning — — — — — 3 kap. 7 §.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 §.

Yppas vid omröstning *bland rådhusrätts lagfarna ledamöter eller i öVERRÄTT* flera än två meningar, utan att någon enligt 3 § skall gälla, skola de röster, som äro ogynnsammast för den tilltalade, sammanläggas med de för honom därefter minst förmånliga och, om det erfordras, sammanläggningen fortsätts efter samma grund, till dess någon mening skall gälla; kan ej någon mening anses som ogynnsammare för den tilltalade, gälla den mening, för vilken rösterna äro flera än för annan, eller, om för flera meningar rösterna äro lika många, den som biträts av den främste bland dem, som röstat för någon av dessa meningar.

Yppas vid omröstning, *då nämnd ej har säte i rätten*, flera än två meningar, utan att någon enligt 3 § skall gälla, skola de röster, som äro ogynnsammast för den tilltalade, sammanläggas med de för honom därefter minst förmånliga och, om det erfordras, sammanläggningen fortsätts efter samma grund, till dess någon mening skall gälla; kan ej någon mening anses som ogynnsammare för den tilltalade, gälla den mening, för vilken rösterna äro flera än för annan, eller, om för flera meningar rösterna äro lika många, den som biträts av den främste bland dem, som röstat för någon av dessa meningar.

6 §.

Beträffande omröstning i fråga, som hör till rättegången och ej avser ansvar eller som rör enskilt anspråk, så ock i fråga enligt 5 § eller om rättegångskostnad, gälla vad i 16 kap. är stadgat; angående häktning eller åtgärd, som avses i 25—28 kap., äge dock vad i detta kapitel föreskrives om omröstning i fråga om ansvar motsvarande tillämpning. Föres i brottmål talan om enskilt anspråk, vare rättens avgörande i ansvarsfrågan bindande vid prövningen av det enskilda anspråket. *Då i rådhusrätt nämnd har säte i rätten*, gälla även vid tillämpning av reglerna i 16 kap. vad i 3 § första stycket i detta kapitel är stadgat.

Beträffande omröstning i fråga, som hör till rättegången och ej avser ansvar eller som rör enskilt anspråk, så ock i fråga enligt 5 § eller om rättegångskostnad, gälla vad i 16 kap. är stadgat; angående häktning eller åtgärd, som avses i 25—28 kap., äge dock vad i detta kapitel föreskrives om omröstning i fråga om ansvar motsvarande tillämpning. Föres i brottmål talan om enskilt anspråk, vare rättens avgörande i ansvarsfrågan bindande vid prövningen av det enskilda anspråket. *Har nämnd säte i rätten*, skall även vid tillämpning av reglerna i 16 kap. *städse gälla* vad i 3 § första stycket i detta kapitel är stadgat.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1958. Om rådhusrätts sammansättning i mål, vari huvudförhandling påbörjats före nämnda dag, gälla vad i äldre lag är stadgat.

2) L a g

om ändring i lagen den 20 december 1946 (nr 862) med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig

Härigenom förordnas, dels att 3 § lagen den 20 december 1946 med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig¹ skall upphöra att gälla, dels ock att 4 och 5 §§ samma lag skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

4 §.

Vid underrätt böra i fall, som avses i 3 §, för tjänstgöring i nämnden företrädesvis anlitas nämndemän med insikt och erfarenhet i vård och fostran av ungdom.

Förekommer i mål mot underårig anledning att döma till frihetsstraff eller förvaring eller att meddela villkorligt anstånd med straffs ådömande eller att överlämna åt barnavårdsnämnd eller skolstyrelse att vidtaga åtgärd för hans omhändertagande för skyddsuppfostran, böra för tjänstgöring i nämnd företrädesvis anlitas nämndemän med insikt och erfarenhet i vård och fostran av ungdom.

5 §.

Saknar i fall, varom i 3 § förmäles, den underåriga försvarare, skall offentlig försvarare förordnas för honom, om det icke på grund av sakens beskaffenhet eller eljest finnes uppenbart, att försvarare ej erfordras.

Saknar i fall, varom i 4 § förmäles, den underåriga försvarare, skall offentlig försvarare förordnas för honom, om det icke på grund av sakens beskaffenhet eller eljest finnes uppenbart, att försvarare ej erfordras.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1958.

¹ Senaste lydelse av 3 § se SFS 1952:791.

3) L a g

om ändring i strafflagen

Härigenom förordnas, att 4 kap. 4 § strafflagen¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

4 Kap.

4 §.

Förekommer till — — — — — av målen.

Domstolen må ej förordna om förening av straff utan att den dömde erhållit tillfälle att yttra sig. Begär den dömde att bliva muntligen hörd, skall tillfälle därtill beredas honom. Angående domstolens sammansättning vid sådant förhör så ock eljest vid avgörande av fråga om förening av straff gälle vad i rättegångsbalken är i allmänhet föreskrivet om domförhet vid huvudförhandling. Domstolens avgörande sker genom beslut. Beslutet skall, där ej annorlunda förordnas, lända till efterrättelse ändå att talan däremot föres. Utan avbidan på beslut om förening av straff må ettdera straffet verkställas.

Domstolen må ej förordna om förening av straff utan att den dömde erhållit tillfälle att yttra sig. Begär den dömde att bliva muntligen hörd, skall tillfälle därtill beredas honom. Angående domstolens sammansättning vid sådant förhör så ock eljest vid avgörande av fråga om förening av straff gälle vad i rättegångsbalken är i allmänhet föreskrivet om domförhet vid huvudförhandling i brottmål; rådhusrätt vare dock domför med tre i nämnden. Domstolens avgörande sker genom beslut. Beslutet skall, där ej annorlunda förordnas, lända till efterrättelse ändå att talan däremot föres. Utan avbidan på beslut om förening av straff må ettdera straffet verkställas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1958. Har förhandling påbörjats före nämnda dag, gälle om rättsens sammansättning vad i äldre lag är stadgat.

¹ Senaste lydelse se SFS 1945: 856.

4) L a g

angående ändring i lagen den 9 april 1937 (nr 119) om verkställighet av bötesstraff

Häri genom förordnas, att 16 § lagen den 9 april 1937 om verkställighet av bötesstraff¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

16 §.

I mål — — — — — genom beslut.

Rätten vare domför, häradsrätt Underrätt vare domför med tre i utan nämnd och rådhusrätt med en nämnden.
lagfaren domare. Där det finnes lämpligt, bör dock i häradsrätt nämnd deltaga och rådhusrätt äga den sammansättning, som i rättegångsbalken är i allmänhet föreskriven för domförhet vid huvudförhandling; häradsrätt vare domför med tre i nämnden.

I övrigt — — — — — är stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1958. Har förhandling påbörjats före nämnda dag, gälle om rätts sammansättning vad i äldre lag är stadgat.

5) L a g

angående ändring i lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom

Häri genom förordnas, att 9 och 18 §§ lagen den 22 juni 1939 om villkorlig dom² skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

9 §.

Övervakning skall — — — — — av övervakare.

Har den — — — — — allmän underrätt.

¹ Senaste lydelse se SFS 1946:859.

² Senaste lydelse se SFS 1946:860.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

Övervakare förordnas — — — — — hans ställe.

Angående övervakningsdomstols Vid behandling av ärende, som av-
sammansättning vid behandling av ses i denna paragraf, vare rätten
ärende, som avses i denna paragraf, domför, häradsrätt utan nämnd och
gälle vad i rättegångsbalken är i all rådhusrätt med en lagfaren domare.
mänhet föreskrivet om domförhet vid Där det finnes lämpligt, bör dock
huvudförhandling. Finnes ärendet ej nämnd deltaga; i så fall vare rätten
eller allmän rättegångsdag, vare rät- domför med tre i nämnden.
ten dock domför, häradsrätt utan
nämnd och rådhusrätt med en lag-
faren domare.

18 §.

Ärende angående — — — — — domen meddelats.

I rättens — — — — — förklaras förverkat.

Om rättens sammansättning vid Om rättens sammansättning vid
behandling av ärende, som avses i behandling av ärende, som avses i
denna paragraf, gälle vad i 9 § sista denna paragraf, gälle vad i rätte-
stycket sägs; har ärendet tidigare gångsbalken är i allmänhet föreskri-
handlagts av övervakningsnämnd el- vet om domförhet vid huvudförhand-
ler finnes anstånd böra förklaras för- ling i brottmål. Finnes ärendet ej
verkat, må dock ärendet ej prövas lämpligen böra anstå till allmänt ting
och avgöras vid häradsrätt utan eller allmän rättegångsdag, vare rät-
nämnd eller i rådhusrätt av allenast ten dock domför, häradsrätt utan
en lagfaren domare. nämnd och rådhusrätt med en lagfa-
ren domare, såframt ej ärendet tidi-
gare handlagts av övervaknings-
nämnd eller anstånd finnes böra för-
klaras förverkat.

Denna lag träder i kraft den 1 ja-
nuari 1958. Har förhandling påbör-
jats före nämnda dag, gälle om rät-
tens sammansättning vad i äldre lag
är stadgat.

6) L a g

angående ändring i lagen den 13 april 1945 (nr 118) om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.

Härigenom förordnas, att 6 § lagen den 13 april 1945 om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl. skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

6 §.

Göres ansökan om ersättning an- norledes än i mål, vari ansvarsfrågan handlägges, *gälle om rättens sammansättning* vid ansökans prövning och avgörande *vad i allmänhet är föreskrivet om domförhet vid huvudförhandling; avser ansökan ersättning enligt 1 § och har rätten tidigare handlagt mål om ansvarsfrågan, skall om rättens sammansättning tillämpas vad med avseende å den frågan är stadgat.* Rättens avgörande sker genom beslut.

Göres ansökan om ersättning an- norledes än i mål, vari ansvarsfrågan handlägges, *vare rätten* vid ansökans prövning och avgörande *domför i den sammansättning som gällt för målet om ansvarsfrågan. Har rätten icke tidigare handlagt mål om ansvarsfrågan, gälle om rättens sammansättning vad i allmänhet är föreskrivet om domförhet vid huvudförhandling i brottmål.* Rättens avgörande sker genom beslut.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1958. Har förhandling påbörjats före nämnda dag, gälle om rättens sammansättning vad i äldre lag är stadgat.

7) L a g

om ändring i lagen den 22 april 1949 (nr 164) med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål

Härigenom förordnas, att 2 och 4 §§ lagen den 22 april 1949 med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 §.

I mål, — — — — — beslut därom.

Vid målets beredande må rätten, även då fråga är om allmänt åtal, höra part eller annan så ock meddela beslut i fråga om målets avvisande. För behandling av fråga som avses i första stycket må huvudförhandling utsättas; *angående rättens sammansättning* vid sådan förhandling eller vid huvudförhandling, som eljest utsättes ehuru målet i övrigt ej är berätt till huvudförhandling, *gälla vad i rättegångsbalken är i allmänhet föreskrivet om domförhet vid huvudförhandling.*

Vid målets beredande må rätten, även då fråga är om allmänt åtal, höra part eller annan så ock meddela beslut i fråga om målets avvisande. För behandling av fråga som avses i första stycket må huvudförhandling utsättas; vid sådan förhandling eller vid huvudförhandling, som eljest utsättes ehuru målet i övrigt ej är berätt till huvudförhandling, *skall rätten bestå av tre eller fyra lagfarna domare.*

Om särskild — — — — — om rättegångshinder.

4 §.

Angående rättens sammansättning vid huvudförhandling inför jury *gäl- le vad i rättegångsbalken är i allmän- het föreskrivet om domförhet vid hu- vudförhandling.* De till tjänstgöring i juryn utsedda skola genom rättens försorg skriftligen kallas till förhand- lingen. Kallelsen skall innehålla så- väl uppgift å den tid, inom vilken an- mälan om laga förfall bör vara till rätten inkommen, som ock erinran om påföljd för försummelse att hör- samma kallelsen.

Vid huvudförhandling inför jury *skall rätten bestå av tre eller fyra lagfarna domare.* De till tjänstgöring i juryn utsedda skola genom rättens försorg skriftligen kallas till förhand- lingen. Kallelsen skall innehålla så- väl uppgift å den tid, inom vilken an- mälan om laga förfall bör vara till rätten inkommen, som ock erinran om påföljd för försummelse att hör- samma kallelsen.

Visar juryman — — — — — de utlottats.

Uteblir juryman — — — — — finner skäligt.

Denna lag träder i kraft den 1 ja-
nuari 1958.

8) L a g

om ändring i militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472)

Härigenom förordnas, att 51 § militära rättegångslagen den 30 juni 1948 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

51 §.

Avvisas ej — — — — — genom beslut.

Vid avgörandet skall *häradsrätt* Vid avgörandet skall *underrätt*
stadsse vara domför med tre i näm- *bestå av en lagfaren domare och*
den samt rådhusrätt äga den sam- *nämnd; rätten vare domför med tre*
mansättning som i rättegångsbalken *i nämnden.*
är i allmänhet föreskriven för dom-
förhet vid huvudförhandling.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1958. Har förhandling påbörjats före nämnda dag, gälla om rätts sammansättning vad i äldre lag är stadgat.

9) L a g

om ändring i sjölagen

Härigenom förordnas, att 314 § 2 mom. sjölagen¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

314 §.

2 m o m. När vid rådstuvurätt till handläggning förekommer mål angående klander av dispasch, skola, utom *det antal av rättens lagfarna ledamöter, som i rättegångsbalken är i allmänhet föreskrivet för rådstuvurätts domförhet vid huvudförhand-*

2 m o m. När vid rådstuvurätt till handläggning förekommer mål angående klander av dispasch, skola, utom *tre eller fyra lagfarna ledamöter, tre i handel och sjöfart kunniga och erfarna män hava säte och stämma i rätten. Stadsfullmäktige i stad,*

¹ Senaste lydelse se SFS 1946:847.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

ling, tre i handel och sjöfart kunniga och erfarna män hava säte och stämma i rätten. Stadsfullmäktige i stad, vars rådstuvurätt enligt 326 § äger upptaga dylikt mål, skola före utgången av varje år utse dessa särskilda ledamöter att utöva befattningen under det följande året. För att i deras ställe, vid inträffat förfall, tjänstgöra skola tillika tre suppleanter utses; uppstår hinder jämväl för dem, äge rättens ordförande efter samråd med de lagfarna ledamöterna för varje särskilt fall tillkalla andra.

vars rådstuvurätt enligt 326 § äger upptaga dylikt mål, skola före utgången av varje år utse dessa särskilda ledamöter att utöva befattningen under det följande året. För att i deras ställe, vid inträffat förfall, tjänstgöra skola tillika tre suppleanter utses; uppstår hinder jämväl för dem, äge rättens ordförande efter samråd med de lagfarna ledamöterna för varje särskilt fall tillkalla andra.

De särskilda — — — — — motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1958.

10) L a g

om ändring i sjömanslagen den 30 juni 1952 (nr 530)

Häri genom förordnas, att 68 § sjömanslagen den 30 juni 1952 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

68 §.

Är i fall, som i 67 § första stycket sägs, befälhavaren eller sjömannen missnöjd med mönstringsförrättarens beslut, äger han, om beslutet meddelats av mönstringsförrättare i stad, där rådhusrätt finnes, hos denna rådhusrätt begära prövning av beslutet. Har beslutet meddelats av mönstringsförrättare utom riket eller här i riket å ort, där rådhusrätt ej finnes, må sådan begäran göras hos rådhusrätten vid fartygets ankomst till första hamn, där rådhusrätt fin-

Är i fall, som i 67 § första stycket sägs, befälhavaren eller sjömannen missnöjd med mönstringsförrättarens beslut, äger han, om beslutet meddelats av mönstringsförrättare i stad, där rådhusrätt finnes, hos denna rådhusrätt begära prövning av beslutet. Har beslutet meddelats av mönstringsförrättare utom riket eller här i riket å ort, där rådhusrätt ej finnes, må sådan begäran göras hos rådhusrätten vid fartygets ankomst till första hamn, där rådhusrätt fin-

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

nes och där fartyget väntas ligga minst två dagar. Begäran, som nu sagts, skall göras så snart ske kan och i god tid före fartygets avgång. Vid prövningen skall rådhusrätten *hava den sammansättning som i rättegångsbalken är i allmänhet föreskriven för domförhet vid huvudförhandling.*

nes och där fartyget väntas ligga minst två dagar. Begäran, som nu sagts, skall göras så snart ske kan och i god tid före fartygets avgång. Vid prövningen skall rådhusrätten *bestå av en lagfaren domare och nämnd; rätten vare domför med tre i nämnden.*

Då prövning — — — — — ej föras.

Finner rätten — — — — — vidare handläggning.

Har prövning — — — — — stycket sägs.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1958. Har förhandling påbörjats före nämnda dag, gälle om rätts sammansättning vad i äldre lag är stadgat.

11) L a g

angående ändring i lagen den 4 juni 1937 (nr 306) om behörighet för häradsrätt att upptaga sjörättsmål

Härigenom förordnas, att 2 § lagen den 4 juni 1937 om behörighet för häradsrätt att upptaga sjörättsmål¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 §.

Vad i — — — — — av häradsrätt.

Vid upptagande — — — — — enligt 1 §.

Vid prövning av mönstringsförrättares beslut angående disciplinbot vare häradsrätt domför med tre i nämnden.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1958. Har förhandling påbörjats före nämnda dag, gälle om rätts sammansättning vad i äldre lag är stadgat.

¹ Senaste lydelse se SFS 1946:849.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehåft nio i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

inom första kammaren

nr 521 av herr *Huss m. fl.*,

nr 523 av fru *Gärde Widemar* och herr *Lundström*,

nr 553 av fru *Gärde Widemar m. fl.* och

nr 554 av herr *Alexanderson*, samt

inom andra kammaren

nr 669 av herr *Braconier m. fl.*,

nr 697 av herr *Fröding*,

nr 698 av herrar *Jacobsson* i Sala och *Gustafsson* i Borås,

nr 699 av herrar *Gustafsson* i Borås och *Munktell* och

nr 700 av herr *Gustafsson* i Borås.

Likalydande motionerna I: 553 och II: 699 utmynnar i yrkande, att riksdagen måtte avslå propositionen i dess helhet.

I motionerna I: 521 och II: 669, vilka är likalydande, hemställes att riksdagen måtte avslå i propositionen framlagt förslag till ändring av gällande bestämmelser om rådhusrätts sammansättning i brottmål eller, därest detta yrkande icke vinner riksdagens bifall, vidtaga sådan ändring i förslaget, att lagändringen skall träda i kraft den 1 juli 1958 eller, om betänkligheter här emot möta, att Kungl. Maj:t skall äga att för viss rådhusrätt förordna om anstånd med lagens ikraftträdande.

I motionen II: 698 yrkas avslag å propositionens förslag till ändring av bestämmelserna om rådhusrätts sammansättning i brottmål.

Motionen II: 697 upptager hemställan, att riksdagen i anledning av propositionen för sin del måtte besluta om jämväl de lagändringar, som erfordras för full likställighet mellan rådhusrätts och häradsrätts domförhet i brottmål, samt att vederbörande utskott måtte utarbета härför erforderlig lagtext.

I motionerna I: 554 och II: 700, vilka är likalydande, hemställes att riksdagen måtte avslå i propositionen framlagt förslag till ändring av 6 kap. 9 § rättegångsbalken samt i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en allsidig utredning rörande protokolleringen och direktupptagningen av utsagor vid domstolarna.

Motionen I: 523 innefattar hemställan att riksdagen vid behandlingen av propositionen måtte beakta vissa i motionen anförda synpunkter och att vederbörande utskott måtte utarbета härav föranledda förslag till lagtext.

Beträffande de skäl motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden får utskottet, i den mån redogörelse härför icke nedan lämnas, hänvisa till motionerna.

Inledning

Genom beslut den 30 december 1954 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för justitiedepartementet att tillkalla särskilda sakkunniga för att verkställa utredning rörande rådhusrätternas framtida ställning samt därmed sammanhängande spörsmål. Såsom sakkunniga tillkallades den 5 mars 1955 landshövdingen Thorwald Bergquist, ordförande, direktören Sven-Olof Dahlgren, ledamoten av riksdagens andra kammare, häradshövdingen Nils G. Fröding, professorn Åke Hassler, överlantmätaren Valfrid Larsson, kansli-rådet numera t. f. generaldirektören Ivar Löfqvist, borgmästaren Carl Svennegård samt ledamoten av riksdagens andra kammare, överrevisorn E. Oskar Åkerström. Hovrättsrådet Ingmar Lidbeck, som den 17 mars 1955 utsetts till sekreterare åt de sakkunniga, förordnades den 29 december 1955 att tillika vara ledamot av utredningen. Den 6 juni 1955 tillkallades rådmannen Birger Brandt och förste kanslisekreteraren numera kansli-rådet Ebbe Magnander att såsom experter biträda utredningen. De sakkunniga, som antagit benämningen stadsdomstolsutredningen, har den 31 augusti 1956 avgivit ett betänkande rörande rådhusrätts sammansättning i brottmål (SOU 1956: 28).

Yttranden över betänkandet har efter remiss avgivits av riksåklagarämbetet, samtliga hovrätter, Stockholms rådhusrätt, Göteborgs rådhusrätt, rådhusrätten i Malmö, rådhusrätterna i Söderhamn, Varberg, Växjö och Ystad, såvitt angår organisatoriska spörsmål vid förslagets genomförande vid de mindre rådhusrätterna, överbefälhavaren, såvitt gäller vid betänkandet fogat förslag till ändring i militära rättegångslagen, socialstyrelsen, såvitt angår förslag till ändring i lagen med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig, sjöfartsstyrelsen, såvitt angår föreslagna ändringar i sjölagen, sjömanslagen och lagen om behörighet för häradsrätt att upptaga sjörättsmål, 1951 års rättegångskommitté, 1955 års domarutredning, Sveriges advokatsamfund, föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare, föreningen Sveriges landsfogdar, föreningen Sveriges stadsfiskaler, Sveriges juristförbund, svenska stadsförbundet och Stockholms stads rätts- och polisdirektion. Riksåklagarämbetet har bifogat yttranden från statsåklagarna i Stockholm, Göteborg och Malmö.

Genom beslut den 29 december 1950 och den 14 september 1951 uppdrog Kungl. Maj:t åt statens organisationsnämnd att verkställa vissa organisationsundersökningar vid de statliga domstolarna. Undersökningarna skulle avse sådana arbetsuppgifter som var av icke uteslutande juridisk karaktär. I en år 1953 avlämnad utredning (rapport I) redovisade nämnden resultatet av sina undersökningar beträffande den egentliga administrativa verksamheten. Vid 1955 års riksdag föreslogs på grundval av denna utredning en förstärkning av hovrätternas administrativa organisation (II ht s. 47). Prövningen av nämndens då framlagda förslag i övrigt har emellertid fått anstå bl. a. med hänsyn till att vissa däri berörda frågor hade samband med den

fortsatta utredningen. Resultatet av denna utredning, vilken berört arbetsområden som mera direkt anknyter till domstolarnas rättsvårdande arbetsuppgifter, har redovisats i en i mars 1956 framlagd rapport (rapport II). I denna rapport behandlar nämnden föreliggande möjligheter till rationalisering både från mera allmänna utgångspunkter och för vissa enskilda grupper av göromål. Vidare behandlas spörsmål rörande arbetsfördelning och personalorganisation m. m., varjämte nämnden utarbetat och vid sin rapport fogat en omfattande formulärsamling.

Nämnden har under utredningsarbetet utnyttjat lämnat bemyndigande att utan hinder av gällande administrativa föreskrifter på försök ändra formerna för vissa arbetsförfaranden vid domstolarna. Försöksverksamhet har sålunda sedan 1954 bedrivits vid 12 domsagor och, i begränsad utsträckning, i tre hovrätter. Erfarenheterna från försöken har redovisats i utredningsrapporten.

I enlighet med utredningsdirektiven har organisationsnämnden samrått med 1951 års rättegångskommitté. Kommittén har i särskilt yttrande givit till känna sina synpunkter på vissa av organisationsnämndens förslag.

Yttranden över rapporten har efter remiss avgivits av nedre justitierevisionen, samtliga hovrätter, Stockholms rådhusrätt, Göteborgs rådhusrätt, rådhusrätten i Malmö, statskontoret, riksräkenskapsverket, statistiska centralbyrån, generalpoststyrelsen, statens lönenämnd, riksarkivet, statens provningsanstalt, civila statsförvaltningens tjänstemannaförbund (CST), föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare, Sveriges juristförbund, Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, svenska bankföreningen, Sveriges allmänna hypoteksbank, föreningen mellan ombudsmän hos Sveriges landshypoteksinstitution, kompetensutredningen, Sveriges advokatsamfund och Stockholms stads rätts- och polisdirektion. Vidare har hovrätterna överlämnat yttranden av häradshövdingarna i de domsagor, där försöksverksamhet varit anordnad, samt av ett stort antal av övriga häradshövdingar och några rådhusrätter. Även flera andra remissinstanser har vid sina utlåtanden fogat yttranden från dem underställda myndigheter och institutioner.

I. Rådhusrätts sammansättning i brottmål

Rättegångsbalkens nuvarande regler

Enligt 1 kap. 11 § rättegångsbalken är rådhusrätt i brottmål, liksom i tvistemål, domför med tre eller fyra lagfarna domare. Lagrummet innehåller emellertid betydelsefulla undantag från denna regel. I mål om ansvar för brott, varå kan följa straffarbete i två år eller därutöver, skall sålunda rådhusrätt bestå av en lagfaren domare och nämnd; jämlikt 1 kap. 12 § rättegångsbalken skall i nämnden sitta minst sju och högst nio. Sammansättningen i dessa mål överensstämmer således med den som i allmänhet gäller för

häradsrätt. Som ytterligare undantag från ovannämnda regel gäller, att rådhusrätt i viss utsträckning är domför med en lagfaren domare. Så är liksom i häradsrätt fallet vid handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället. Ensamdomare i rådhusrätt är vidare behörig att handlägga och avgöra mål, som allenast rör ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter och i vilka anledning ej förekommer att målsägande finnes. I dessa bagatellmål är häradsrätt domför med lagfaren domare och tremansnämnd. I enlighet med det sagda förekommer alltså i rådhusrätt juristkollegial sammansättning vid handläggning av brottmål, då fråga är antingen om brott, vars straffmaximum utgöres av straffarbete under två år eller fängelse, eller ock om bötesbrott, vid vilket talan om enskilt anspråk kan föras. Hithörande mål brukar benämnas tredomarbrottmål.

Beträffande omröstningsreglerna i brottmål vid kollegial sammansättning gäller enligt 29 kap. 3 § andra stycket rättegångsbalken, att varje ledamot har en röst och att vid lika röstetal utgången vanligen bestämmes efter vad som är lindrigast för den tilltalade. Då nämnd deltagar i rådhusrätt sker röstberäkningen enligt samma regler som gäller för häradsrätt (29 kap. 3 § första stycket rättegångsbalken). Vid meningsskiljaktighet mellan nämnden och ordföranden gäller nämndens mening om minst sju i nämnden förklarar sig därom; i annat fall gäller ordförandens.

Utredningen

Ändringar i rättegångsbalken

Enligt direktiven skall stadsdomstolsutredningen i första hand taga ställning till den organisation av rådhusrätterna, som ur rättskipningens synpunkt framstår som den lämpligaste, och därvid beakta förhållandet mellan dessa domstolar och övriga allmänna underrätter. Häri ingår frågan om rådhusrätternas sammansättning, och till denna fråga hör spörsmålet om vidgat lekmannainflytande i rådhusrätt och formerna för lekmanens deltagande i rättskipningen. Utredningen äger ock att till övervägande upptaga frågor om häradsrätts sammansättning och reglerna för häradsrätts röst rätt. Även ett flertal andra arbetsuppgifter av omfattande och invecklad natur ingår i utredningsuppdraget. I utredningens betänkande omnämnes, att endast frågan om de allmänna underrätternas sammansättning hittills varit föremål för närmare överväganden inom utredningen, ehuru denna ännu icke tagit ställning till alla spörsmål som berör denna fråga. Utredningen har likväl ansett sig böra redan i detta skede framlägga förslag rörande rådhusrätts sammansättning i brottmål. Förslaget åsyftar i huvudsak att avskaffa den juristkollegiala sammansättningen i tredomarbrottmålen och att inrätta en tvåmansnämnd som jämte en lagfaren domare avgör dessa mål. Innebörden av förslaget är att såsom huvudregel skall gälla att rådhusrätt i alla brottmål, fransett bagatellmålen, skall bestå av en lagfaren domare och nämnd. I mål om ansvar

för brott, varå ej kan följa svårare straff än fängelse, skall dock enligt förslaget rådhusrätt vara domför med två i nämnden.

I fråga om de skäl, som utredningen anfört till stöd för att frågan om rådhusrätts sammansättning utbrutits till särskild behandling, ävensom de till grund för förslaget liggande motiven i övrigt lämnas en redogörelse å s. 22—32 i propositionen, vartill utskottet tillåter sig hänvisa. En översikt över de remissyttranden, som avgivits över utredningens förslag i denna del, återfinnes å s. 38—71 i propositionen.

Särskilda domförhetsregler

Utredningen anför att i ett flertal författningar utanför rättegångsbalken hänvisas beträffande rättens sammansättning vid behandling av olika slags mål och ärenden till vad i rättegångsbalken är i allmänhet föreskrivet om domförhet vid huvudförhandling. Såvitt gäller rådhusrätt innebär detta uttryck, påpekar utredningen, att rätten skall bestå av tre eller fyra lagfarna domare. Om, såsom utredningen föreslår, rådhusrätt kommer att vara helt olika sammansatt i tvistemål och i brottmål, kan berörda uttryck enligt utredningens mening komma att vålla tvekan rörande vilken sammansättningsform som avses. Till förekommande härav har utredningen föreslagit ändringar i de författningar vilka — enligt vad utredningen kunnat finna — innehåller hänvisningar som nu sagts. I vissa hithörande fall har utredningen ansett den juristkollegiala sammansättningen böra bibehållas och i dessa fall är ändringarna av rent formell art. I andra fall åter — vilka alla angår rättens sammansättning i mål eller ärenden rörande straff eller annan påföljd för brott eller vilka eljest äga nära samband med straffprocessen — har utredningen ansett följdriktigt att rådhusrätt sammansattes med nämnd i stället för med tre eller fyra lagfarna domare. I några av de sistnämnda fallen föreslår utredningen anlitande av tvåmansnämnd; riktpunkten härvidlag har varit, att tvåmansnämnd skall komma till användning, då häradsrätt i motsvarande fall sammansattes med tre i nämnden. Slutligen föreslår utredningen i ett fall ökad behörighet för ensamdomare såväl i häradsrätt som i rådhusrätt.

Härefter övergår utredningen till en redogörelse för de lagändringar som utredningen funnit påkallade i fråga om andra författningar än rättegångsbalken.

1) Lagen med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig

Föres i brottmål talan mot någon som ej fyllt tjuguet år, skall rådhusrätt — framhåller utredningen — för närvarande enligt 3 § förevarande lag bestå av en lagfaren domare och nämnd, även om målet enligt rättegångsbalkens allmänna regler ej är av beskaffenhet att skola handläggas med nämnd. Sålunda skall nämnd medverka så snart i mål mot underårig förekommer anledning att döma till frihetsstraff eller förvaring eller att meddela villkorligt anstånd med straffs ådömande eller att överlämna åt barnavårdsnämnd eller skolstyrelse att vidtaga åtgärd för den underåriges omhändertagande

för skyddsuppfostran. Ytterligare föreskriver lagen, 4 §, att för tjänstgöring i nämnden bör företrädesvis anlitas nämndemän med insikt och erfarenhet i vård och fostran av ungdom.

Enligt utredningens förslag kommer framdeles nämnd att medverka i alla brottmål i rådhusrätt med undantag för bagatellbrottmålen. Därmed förfaller behovet av en särskild regel om nämnds medverkan i mål mot ungdom. Frågan huruvida i annat hänseende föreligger behov av särskilda domförhållningsregler vid brott av ungdom beror av huruvida det blir möjligt att i en tvåmansnämnd få den sakkunskap i ungdomsvård som är avsedd att tillföras domstolen genom nämnden. Härvidlag förmenar utredningen, att även en tvåmansnämnd i regel skall kunna sammansättas så att kravet på insikt och erfarenhet i vård och fostran av ungdom ej behöver eftersättas. Jämväl enligt nuvarande ordning torde detta krav anses tillgodosett om i nämnden sitter någon med sakkunskap på området. Utredningen anser därför obehövt med särskilda domförhållningsregler för ifrågavarande mål. Utredningen föreslår således att 3 § upphäves. Däremot hör stadgandet i 4 § alltjämt bibehållas; den föreslagna ändringen i detta stadgande är av formell natur. Utredningen erinrar om att hinder givetvis ej möter att ha stor nämnd även i lindrigare brottmål mot ungdom. Det kan i ett särskilt fall vara önskvärt att utnyttja all den insikt och erfarenhet i ungdomsvårdsfrågor, som må vara representerad i den stora nämnden.

2) Strafflagen

Utredningen lämnar till en början en redogörelse för gällande processuella bestämmelser om förening av straff. Om samtidigt förekommer till verkställighet två eller flera mot samma person riktade domar å fängelse eller straffarbete på viss tid, skall enligt 4 kap. 4 § strafflagen gemensamt straff bestämmas för hela den föreliggande brottsligheten. Beslut om sådan förening fattas efter allmän åklagares framställning av första domstol i något av de tidigare målen. I fråga om förfarandet vid förening av straff gäller enligt paragrafens andra stycke, att den dömde skall få tillfälle att yttra sig och att han, om han så önskar, skall höras muntligen inför rätten. Hålles förhör betraktas detta icke som huvudförhandling; rättens avgörande sker genom beslut. Om domstolens sammansättning vid förhör med den dömde så ock eljest vid avgörande av fråga om förening av straff skall dock gälla vad i rättegångsbalken är i allmänhet föreskrivet om domförhet vid huvudförhandling. Detta innebär, påpekar utredningen, att i rådhusrätt tre eller fyra lagfarna domare skall sitta i rätten. Med avseende å förfarandet i övrigt skall enligt 19 § rättegångsbalkens promulgationslag i tillämpliga delar gälla vad i rättegångsbalken är föreskrivet angående brottmål.

Enligt utredningens mening talar övervägande skäl för att rätten i mål om förening av straff sammansättes enligt samma grunder som i de tidigare avgjorda målen. Införes nämnd som grundform för sammansättning av rådhusrätt i brottmål, bör därför nämnd medverka även vid förfarande som avser förening av straff. Utredningen föreslår därför den ändringen i 4 kap. 4 § strafflagen att om rättens sammansättning skall gälla vad i rät-

tegångsbalken är i allmänhet föreskrivet om rättens domförhet vid huvudförhandling i brottmål. Innebörden härav är, framhåller utredningen, att i rådhusrätt skall, liksom i häradsrätt, stor nämnd medverka. Det torde enligt utredningens bedömande ej föreligga något praktiskt behov av särskilda regler om användande av liten nämnd i rådhusrätt för den händelse rätten i de tidigare målen haft sådan sammansättning.

3) Lagen om verkställighet av bötesstraff

Även i denna lag föreslår utredningen viss ändring. För närvarande är i mål om förvandling av böter häradsrätt domför utan nämnd och rådhusrätt med en lagfaren domare (16 § andra stycket nyssnämnda lag). Där det finnes lämpligt, bör dock i häradsrätt nämnd deltaga och rådhusrätt äga den sammansättning, som i rättegångsbalken är i allmänhet föreskriven för domförhet vid huvudförhandling; häradsrätt är i detta fall domför med tre i nämnden. Utredningen föreslår den ändringen, att när i rådhusrätt bötesförvandlingsmål icke upptages av ensamdomare, rätten skall bestå av en lagfaren domare och tvåmansnämnd.

4) Lagen om villkorlig dom

Enligt 9 § sista stycket första punkten lagen om villkorlig dom gäller om domförhet i ärende rörande överflyttning av tillsyn å övervakning eller om förordnande eller entledigande av övervakare vad i rättegångsbalken är i allmänhet föreskrivet om domförhet vid huvudförhandling. Finnes ärendet ej lämpligen böra anstå till allmänt ting eller allmän rättegångsdag, är dock jämlikt 9 § sista stycket sista punkten häradsrätt domför utan nämnd och rådhusrätt med en lagfaren domare. Utredningen anser, att handläggning av ärenden enligt 9 § bör med hänsyn till dessa ärendens merendels enkla beskaffenhet som regel ankomma på ensamdomare. Härvid erinrar utredningen om att underrätt enligt lagen om handläggning av domstolsärenden efter lagändring 1954 är domför, häradsrätt utan nämnd och rådhusrätt med en lagfaren domare, i ärenden om förordnande eller entledigande av god man eller annan för fullgörande av särskilt uppdrag, för såvitt ärendet icke är tvistigt. Enligt utredningens mening kan i ärende enligt 9 § lagen om villkorlig dom stundom — exempelvis vid entledigande av övervakare mot dennes vilja — vara motiverat med en starkare sammansättning än ensamdomare. I sådana fall anser utredningen nämnd böra medverka, därvid liten nämnd torde vara tillfyllest.

Utredningen upptager även domförhetsregeln i 18 § sista stycket lagen om villkorlig dom till behandling. Där ges regler om rättens sammansättning för fall då det — utan samband med ny ansvarstalan — ifrågakommer att inskrida mot den villkorligt dömde med beslut om förverkande av anståndet eller om ändrade bestämmelser i övrigt med avseende å den villkorliga domen. I dessa fall gäller de domförhetsregler, som upptagits i 9 § sista stycket, med det undantaget att om ärendet tidigare handlagts av övervakningsnämnd eller anstånd finnes böra förklaras förverkat, ärendet ej må prövas och avgöras annat än av fullsutten rätt. I denna del föreslår utredningen endast den ändringen i sak att rådhusrätt vid fullsutten samman-

sättning skall bestå av lagfaren domare och nämnd i stället för, såsom nu är fallet, av tre eller fyra lagfarna domare.

5) Lagen om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl.

Utredningen anför i denna del:

Enligt 1 § i förevarande lag har den som varit häktad, anhållen eller underkastad reseförbud men som sedan frikännes eller eljest genom åtals eller förundersöknings nedläggande ej blir dömd till ansvar på vissa villkor rätt till ersättning för det intrång i friheten som åsamkats honom. Bland omständigheter som kunna betaga vederbörande rätt till ersättning nämns i motiven att anledning till misstanke kvarstår. Rätt till ersättning har enligt 2 § i allmänhet även den som avtjänat frihetsstraff och som sedermera efter resning eller domvillobesvär blir frikänd eller får straffet nedsatt. Härvidlag inverkar inte frågan om eventuellt kvarstående skuld. Ansökan om ersättning, vare sig enligt 1 eller 2 §, göres hos domstol och kan framställas aningen i samband med ansvarsfrågans avgörande eller anhängiggöras som ett särskilt ansökningsärende. I det förra fallet prövas den av rätten i den sammansättning, som gäller för domförhet i ansvarsmålet. I det senare fallet gäller enligt 6 § om rättens sammansättning vad i allmänhet är föreskrivet om domförhet vid huvudförhandling, d. v. s. såvitt gäller rådhusrätt att tre eller fyra lagfarna domare skola sitta i rätten. Från denna huvudregel göres dock det undantaget, att, om ansökan avser ersättning enligt 1 § och rätten tidigare handlagt mål om ansvarsfrågan, beträffande rättens sammansättning skall tillämpas vad med avseende å den frågan är stadgat. Har t. ex. rådhusrätt med nämnd frikänt häktad från ansvar, skall nämnd ock medverka i ansökningsärende vid rådhusrätten rörande ersättning till den häktade. På grund av skuldfrågans betydelse vid ersättningsfrågans prövning har det nämligen ansetts riktigast att domstolen sammansättes efter enahanda grunder som i ansvarsmålet.

Med hänsyn till förevarande ersättningsfrågors nära samband med straffprocessen anser utredningen, att i ansökningsärende om ersättning samma domförhetsregler böra tillämpas som i brottmålsprocessen och att således nämnd alltid bör deltaga även i rådhusrätt. Särskilt då skuldfrågan inverkar på prövningen är det, oavsett önskemålet att rätten såvitt möjligt skall bestå av samma domare, värdefullt att lekmän deltaga i avgörandet. Utredningen föreslår därför, att rätten i ansökningsärende skall sammansättas enligt vad som gäller med avseende å rättens domförhet vid huvudförhandling i brottmål. Såsom tidigare framhållits innebär detta, att stor nämnd skall medverka i rådhusrätt. Har i rådhusrätt ansvarsfrågan handlagts med tvåmansnämnd, bör dock i ett senare anhängiggjort ansökningsärende rörande ersättning enligt 1 § icke flera än två sitta i nämnden.

6) Lagen med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål

Utredningen föreslår vissa formella ändringar i 2 och 4 §§ sagda lag för att tydligare utmärka, att rådhusrätt även i fortsättningen skall vara domför med tre eller fyra lagfarna domare i där behandlade fall.

7) Militära rättegångslagen

I 51 § andra stycket militära rättegångslagen, enligt vilket underrätt vid prövning av klagan över beslut i disciplinmål är domför häradsrätt med tre i nämnden och rådhusrätt i den sammansättning som i rättegångsbalken är

i allmänhet föreskriven för domförhet vid huvudförhandling, föreslår utredningen den ändringen, att rådhusrätt i dessa mål skall vara domför med en lagfaren ledamot och liten nämnd.

Utredningen påpekar, att i 64 § första stycket andra punkten militära rättegångslagen hänvisas beträffande förfarandet och domförheten i mål om klagan över befälhavares beslut i ersättningsmål till 51 § andra stycket i lagen. Enligt utredningens mening bör rätten även framdeles vid klagan i ersättningsmål ha enahanda sammansättning som vid klagan i disciplinmål. Utredningen föreslår därför ingen ändring i 64 §, till följd varav rådhusrätt vid överprövning av beslut i ersättningsmål kommer att sammansättas med liten nämnd.

7) Sjö lagen

I 314 § 2 mom. föreslår utredningen en formell ändring i förtydligande syfte.

8) Sjömanslagen

Även i sjömanslagen föreslår utredningen viss ändring.

Enligt 4 kap. sjömanslagen kan sjöman åläggas disciplinbot. Bestraffningsrätten utövas av disciplinnämnd bestående av fartygsbefälhavaren såsom ordförande samt två av denne för varje särskilt fall utsedda ledamöter. Är sjömannen missnöjd med disciplinnämndens beslut, äger han påkalla mönstringsförrättares prövning av beslutet. Denna prövning kan i sin tur enligt 68 § sjömanslagen av såväl befälhavaren som sjömannen underställas rådhusrätt för överprövning. Rådhusrätten skall vid frågans behandling ha den sammansättning som i rättegångsbalken är i allmänhet föreskriven för domförhet vid huvudförhandling. Enligt utredningens mening är den prövning som sålunda ankommer på rådhusrätt av väsentligen samma art som den domstol enligt militära rättegångslagen har att företaga vid klagan över beslut i disciplinmål. Med hänsyn härtill föreslår utredningen, att rådhusrätt i fall som avses i 68 § sjömanslagen skall vara domför med två i nämnden.

9) Lagen om behörighet för häradsrätt att upptaga sjörättsmål

I betänkandet framhålles, att häradsrätt enligt denna lag i vissa fall kan vara behörig att upptaga sjörättsmål, varmed i lagen avses även mål och ärenden enligt sjömanslagen. Jämlikt 2 § i behörighetslagen skall vad i lag eller författning föreskrives om sjörättsmåls anhängiggörande och handläggning vid rådhusrätt äga motsvarande tillämpning då sådant mål upptages av häradsrätt. Då mål enligt 68 § sjömanslagen förekommer vid häradsrätt, är således häradsrätt domför med stor nämnd. Utredningen föreslår ett tillägg till berörda 2 § av innebörd att häradsrätt skall vara domför med tremansnämnd, varmed enligt utredningens mening vinnes en naturlig överensstämmelse med domförhetsregeln i 51 § andra stycket militära rättegångslagen.

En redogörelse för remissyttrandena över utredningens förslag till ändringar i de särskilda domförhetsreglerna lämnas å s. 71—72 i propositionen.

Ikraftträdande m. m.

Utredningen framhåller såsom angeläget att de föreslagna ändringarna i domförhetsreglerna träder i kraft snarast möjligt. Särskilt vid de största rådhusrätterna föreligger behov av omedelbar höjning av effektiviteten. I vissa av dem finnes förslag till organisationsändringar utarbetade, vilka förslag vila i avbidan på behandlingen av förevarande lagstiftningsärende. Utredningen betonar emellertid, att omställningen från kollegial domstolsform i brottmål till sammansättning med nämnd är förenad med ett omfattande organisatoriskt och administrativt detaljarbete. Nya nämndemän måste väljas. Åtminstone vid de största rådhusrätterna har man ock att räkna med inrättande av nya sessionslokaler. För att möjliggöra ett fullt utnyttjande av rådhusrätternas ökade arbetskapacitet torde det på sina håll erfordras en viss förstärkning av åklagarkåren. Omställningen kräver vidare revision av stadgor och arbetsordningar för de särskilda rådhusrätterna. Utredningen har därför ansett sig icke kunna räkna med den nya ordningens ikraftträdande före den 1 januari 1958.

Med avseende å de nya domförhetsreglernas förhållande till äldre lag anser utredningen böra gälla, att reglerna skall tillämpas även i mål, vari rättegångsförfarande inletts före den 1 januari 1958. I ett hänseende krävs dock enligt utredningens mening undantag härifrån. Om huvudförhandling inletts men icke avslutats före den 1 januari 1958, bör vid fortsatt eller ny huvudförhandling efter nämnda dag rätten sammansättas enligt äldre lag. Såvitt gäller fortsatt huvudförhandling följer detta redan av stadgandet i 30 kap. 2 § rättegångsbalken att i domen ej må deltaga domare, som ej övervarit hela huvudförhandlingen. Även vid ny huvudförhandling bör, påpekar utredningen, samma ordning gälla. Av praktisk betydelse härvidlag är särskilt att avbrott i tidigare huvudförhandling skett för sinnesundersökning. Det skulle vara olämpligt att vid ny huvudförhandling efter sådant avbrott låta nämnd deltaga i mål, som tidigare handlagts som tredomar-brottmål.

Beträffande yttranden från några remissinstanser över tiden för reformens ikraftträdande må hänvisas till s. 72 i propositionen.

Departementschefen

Vid lagrådsremissen anförde *föredragande departementschefen, statsrådet Zetterberg*:

»Processreformen innebar principiellt en reform av själva rättegångsförfarandet. I enlighet med de huvudgrunder för reformen, som år 1931 antogs av Kungl. Maj:t och riksdagen, lämnades däremot i princip reformåtgärder beträffande domstolsorganisationen å sido, i den mån de icke nöd-

vändigdvis måste vidtagas för att sätta domstolarna i stånd att uppbära det nya processuella förfarandet. På så sätt blev även frågan om en mera genomgripande omorganisation av rådhusrätterna skjuten på framtiden. Trots reformens principiella begränsning ansågs dock frågan om lekmannadeltagande i städernas rättsskipning vara av den vikt, att den borde upptagas till behandling i samband med reformen. Efter starka meningsbrytningar beslöts, att nämnd skulle medverka i rådhusrätt i mål om ansvar för brott, varå kunde följa straffarbete i två år eller därutöver, medan den juristkollegiala sammansättningen i stort sett bibehölls i övriga mål. Detta beslut innefattade emellertid icke ett definitivt ställningstagande till frågan i vilken utsträckning nämnd borde delta i städernas rättsskipning. Vid behandlingen av propositionen till 1942 års riksdag med förslag till rättegångsbalk framhöll nämligen första särskilda utskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande, att den förordade begränsningen av lekmannadeltagandet i rådhusrätt i varje fall borde upprätthållas tills vidare, till dess närmare erfarenheter vunnits. I överensstämmelse med vad som förutsattes vid rättegångsbalkens tillkomst har reformarbete avseende domstolsorganisationen sedermera påbörjats. Sålunda har stadsdomstolsutredningen erhållit i uppdrag att utreda frågan om rådhusrätternas förstatligande samt taga ställning till den organisation av rådhusrätterna som ur rättsskipningens synpunkt framstår som den lämpligaste. Även frågor rörande häradsrätternas organisation omfattas liksom ett flertal andra spörsmål av utredningens uppdrag. I ett första betänkande har utredningen till behandling upptagit spörsmålet om rådhusrätts sammansättning i brottmål och avgivit förslag till lösning av detta spörsmål.

Att till prövning upptaga frågan om rådhusrätts sammansättning i brottmål, innan utredningen slutfört sitt uppdrag i övrigt, kan naturligtvis medföra vissa olägenheter. Å andra sidan förekommer också skäl som talar för en omedelbar behandling av detta lagstiftningsärende. Den på senare tid ökade måltillströmningen har framkallat en stigande målbalkens vid åtskilliga domstolar. Till belysning av utvecklingen och arbetssituationen vid rådhusrätterna må här lämnas några statistiska uppgifter. Medan rådhusrätternas målbalkens vid 1949 års utgång uppgick till 7 655 mål, motsvarande cirka 13 procent av antalet vid dessa domstolar under året slutligt handlagda mål, redovisade rådhusrätterna vid 1955 års utgång 15 074 balanserade mål, vilket motsvarar ungefär 21 procent av det antal mål, som under året slutligt handlagts av rådhusrätterna. Vad angår de särskilda rådhusrätterna uppgick målbalkens vid Stockholms rådhusrätt vid 1955 års utgång till 8 002 mål eller något över 31 procent av det antal mål, som under året slutligt handlagts av rådhusrätten. Vid Göteborgs rådhusrätt uppgick antalet balanserade mål vid samma tidpunkt till 2 018 motsvarande i det närmaste 19 procent av årsavverkningsresultatet. Procentuellt betydande målbalkenser förekommer icke enbart bland de största rådhusrätterna. Vid 1955 års utgång utgjorde sålunda målbalkens vid rådhusrätterna i Skellefteå, Motala, Östersund, Falun, Luleå, Varberg och Karlstad respektive

54,7, 49,1, 26,3, 21, 20,7, 20,3 och 20 procent av årsavverkningsresultatet. Icke mindre än 17 av rikets 47 rådhusrätter redovisade vid årsskiftet 1955—1956 en målbilans på 15 procent av årsavverkningsresultatet eller mera. Dessa uppgifter må vara tillräckliga för att åskådliggöra att arbetsläget vid åtskilliga rådhusrätter, såsom ock i viss utsträckning bekräftats under remissbehandlingen, är långt ifrån gynnsamt. Med hänsyn framför allt till motortrafikens snabba tillväxt är en fortsatt ökning av måltillströmningen att befara för den närmaste framtiden. Förekomsten av tyngande arbetsbalanser betyder i praktiken, att lång tid regelmässigt förflyter, innan inkommande mål kan bli behandlade. En nyligen verkställd statistisk undersökning av processtiden i brottmål vid ett antal underrätter ger bestämd anledning att antaga, att den genomsnittliga tiden för domstolens handläggning av brottmål beträffande flertalet målkategorier är längre i rådhusrätt än i häradsrätt. Enligt denna undersökning utgjorde sålunda den genomsnittliga tiden för häradsrätts handläggning av brottmål, för häktningsmål 34,8, ungdomsmål 45,9, militärmål 38,1, trafikmål 60,7, skattemål 42,5 och tullmål 15,9 dagar, medan motsvarande siffror för rådhusrätt utgjorde 35,9, 56,3, 32,0, 87,4, 68,1 och 19,1 dagar. Den genomsnittliga tiden för rådhusrätts handläggning av nämndmål uppgick enligt undersökningen till 66,8 dagar. För gruppen andra brottmål än de särskilt angivna gav undersökningen till resultat en genomsnittlig tid för domstolens handläggning av 52,3 dagar i häradsrätt och 115,7 dagar i rådhusrätt.¹ Förseningar med målens avgörande är givetvis ägnade att inge allvarliga betänkligheter, icke minst ur rättssäkerhetssynpunkt. Risken för att bevisningen förflyktigas och domstolens avgörande till följd härav grundas på ett mindre tillförlitligt material ligger i öppen dag. Ur kriminalpolitiska synpunkter innebär en långsam straffrättsskipning ansenliga olägenheter. Även den enskildes berättigade intresse påkallar, att brottmålen snabbt bringas till avgörande. Såsom arbetsläget vid många rådhusrätter nu gestaltar sig och med hänsyn jämväl till prognosen för den närmaste framtiden, skulle det knappast vara försvarligt att dröja med reformåtgärder under så lång tid som kan beräknas förflyta innan stadsdomstolsutredningen slutfört sitt uppdrag. Då härtill kommer, att utredningens fortsatta arbete, enligt vad som framhållits i betänkandet, icke kommer att rubba grunderna för det nu framlagda förslaget, synes mig övervägande skäl tala för att redan i nuvarande läge upptaga förslaget till behandling.

Utredningen har föreslagit, att rådhusrätt i nuvarande tredomarbrottmål skall vara domför med en lagfaren domare och nämnd. Denna domstolstyp har många företräden. Viktigast är måhända, att den möjliggör ett för rättskipningen värdefullt samspel mellan yrkesdomarens fackmässiga betraktelsesätt och lekmännens på praktisk erfarenhet av olika verksamhetsformer och levnadsförhållanden grundade synpunkter. Icke minst i fråga om

¹ Skillnaden torde dock delvis vara skenbar, eftersom för häradsrätterna medtagits mål, som i rådhusrätt skulle ha handlagts av ensamdomare, medan endomarmål icke medräknats beträffande rådhusrätterna.

bevisvärderingen är detta samspel av stor betydelse, särskilt i ett processuellt system som i likhet med vårt är grundat på fri bevisprövning. Det har även sin givna betydelse i åtskilliga andra talrikt förekommande bedömningsfrågor, såsom då det gäller att avgöra huruvida visst handlingssätt är att anse såsom ovarsamt eller att uppskatta storleken av inträffad skada. Vid bestämmande av straff eller annan påföljd för brott är likaledes en samverkan mellan yrkesdomare och lekmän av värde. Icke heller synpunkten att lekmanamedverkan är ägnad att hos allmänheten stärka förtroendet för rättsskipningen kan vid bedömande av det föreliggande förslagets fördelar fränkännas betydelse, ehuru denna synpunkt på det målområde, som nu är i fråga, icke gör sig gällande med samma styrka som i grova brottmål. Av det sagda följer att jag icke kan dela den under remissbehandlingen framförda åsikten, att lekmanamedverkan allmänt sett skulle vara av underordnad betydelse i nuvarande tredomarbrottmål. Sant är visserligen, att denna målgrupp även inrymmer en del mål av sådan beskaffenhet, att de utan olägenhet skulle kunna avgöras av ensamdomare. Såsom framgått vid behandlingen av 1954 års proposition med förslag till utvidgning av ensamdomarbehörigheten, är det emellertid förenat med avsevärda svårigheter att på tillfredsställande sätt avgränsa dessa mål. Ej heller kan jag biträda den hos vissa remissinstanser förekommande uppfattningen, att tredomarbrottmålen i allmänhet icke skulle ha förmåga att fånga lekmäns intresse. Denna invändning motsäges — liksom för övrigt den nyss berörda — av erfarenheterna av nämnds medverkan i motsvarande mål i häradsrätt. Såsom inledningsvis antytts, torde man vid rättegångsbalkens tillkomst ha förutskickat, att frågan om lekmanamedverkan i rådhusrätt i andra mål än de grova brottmålen skulle bli föremål för omprövning, därest den då genomförda nämndreformen visade sig leda till goda resultat. Rättegångsbalken har nu varit i tillämpning i snart tio år. Så gott som allmänt vitsordas, att erfarenheterna av nämnds medverkan i rådhusrätt varit gynnsamma. De starka betänkligheter, som under förarbetena till rättegångsbalken framfördes mot tanken på lekmanadeltagande i rådhusrätt, har icke besannats. Tiden förefaller därför inne att taga ytterligare ett steg på den reformväg, som beträdades vid rättegångsbalkens tillkomst.

Förslaget medför även andra fördelar än de som sammanhänger med vidgat lekmanadeltagande. Såsom förut framgått, föreligger vid åtskilliga rådhusrätter ett kännbart behov av ökad arbetskapacitet. Det är ur olika samhällsliga synpunkter av vikt, att den erforderliga höjningen av arbetskapaciteten så långt möjligt sker genom ett effektivare utnyttjande av tillgänglig domarpersonal. Hänsyn till domarkårens kvalitativa standard torde sålunda påkalla, att antalet domartjänster begränsas så långt det med bibehållen rättssäkerhet kan ske. Även ur samhällsekonomisk synpunkt är angeläget, att den juridiskt kvalificerade arbetskraften kommer till användning på ett sätt som ger största möjliga utbyte. Förslaget medför den betydelsefulla fördelen, att möjlighet öppnas till en väsentlig höjning av rådhusrätternas arbetskapacitet utan en sådan ökning av domarpersonalen

som eljest skulle ha blivit erforderlig. Med anledning av den kritiska bedömning av förslagets värde ur effektivitetssynpunkt, som förekommit från några remissinstansers sida, vill jag som min mening uttala, att det står utom allt tvivel att tre yrkesdomare avgör sammanlagt fler mål per tidsenhet, om de, med eller utan nämnd, dömer var för sig än om de dömer tillsammans. Den effektivitetsökning, som möjliggöres genom att minska antalet fackdomare från tre till en i nuvarande tredomarbrottmål, får naturligtvis icke vinnas på rättssäkerhetens bekostnad. Vissa remissinstanser har gjort gällande, att så skulle bli fallet. Enligt deras mening är medverkan av tre yrkesdomare ofta påkallad av tredomarbrottmålen beskaffenhet och kravet på rättssäkerhet. Emellertid torde erfarenheterna av häradsrätternas rättsskipning liksom också rådhusrätternas rättsskipning i grövre brottmål klart ge vid handen, att ett större fackdomarinslag än en lagfaren domare icke är ur rättssäkerhetssynpunkt erforderligt i nuvarande tredomarbrottmål. Med förslagets genomförande skulle slutligen också vinnas, att större likformighet i fråga om underrätternas sammansättning upp-nås.

Med stöd av det anförda vill jag alltså förorda, att den juristkollegiala sammansättningen i tredomarbrottmålen i princip avskaffas och att rådhusrätt i dessa mål skall vara domför med en lagfaren domare och nämnd.

Det synes icke böra ifrågakomma att begränsa denna reform till vissa rådhusrätter. Rättsskyddet bör så långt möjligt vara enhetligt utformat, icke minst i det viktiga hänseende som domförheten utgör. Ehuru åtskilliga rådhusrätter otvivelaktigt är i stånd att med nuvarande organisation bemästra sina arbetsuppgifter på ett tillfredsställande sätt, ger dock de inledningsvis lämnade statistiska uppgifterna anledning antaga, att behovet av ökad arbetskapacitet gör sig gällande vid så pass många rådhusrätter, att det icke kan betraktas som någon enstaka företeelse. Även detta förhållande — liksom ock den sannolika ökningen av måltillströmningen i framtiden — talar emot en lokal begränsning av reformen. Ej heller synes tillräckliga skäl föreligga att bibehålla den juristkollegiala sammansättningen i vissa speciella mål av huvudsakligen immaterialrättslig natur, vilka i allmänhet även kan upptagas av häradsrätt och då avgöres av lagfaren domare och nämnd.

Vad härefter angår frågan om nämndens storlek i nuvarande tredomarbrottmål är olika intressen att beakta. Å ena sidan bör tillses, att nämnden icke blir så fåtalig, att fara uppstår för att den önskvärda mångsidigheten i synpunkter går förlorad. Å andra sidan är huvuddelen av hithörande mål knappast av sådan beskaffenhet, att det kan anses påkallat med lika stor nämnd som i grövre brottmål. Såsom utredningen anför, skulle en sådan anordning helt säkert resultera i svårigheter att knyta dugande nämndemän till domstolarna. Härtill kommer, att möjligheterna att med en så vidlyftig sammansättning höja rådhusrätternas arbetskapacitet skulle bli mera begränsade. Enligt min mening erhålles en lämplig avvägning mellan olika synpunkter, om rådhusrätt blir domför med tre i nämnden i hu-

vuddelen av hithörande mål. För en sådan lösning talar även andra omständigheter, såsom att sammansättningsformen lagfaren domare och tre nämndemän redan förekommer i häradsrätt.

Hur den närmare gränsdragningen mellan den större och den mindre nämndens behörighetsområden lämpligen bör ske, kan naturligtvis vara föremål för delade meningar. En möjlighet är att anknyta till det straff, som i det konkreta fallet kan antagas bli ådömt. Några betänkligheter mot att låta en domstol bestående av lagfaren domare och tre nämndemän ådöma frihetsstraff synes icke böra möta. Med hänsyn härtill finge väl enligt denna metod skiljelinjen mellan de olika nämndernas kompetensområden dragas så, att liten nämnd skulle vara till fyllest i mål om ansvar för brott, som icke förskyller svårare straff än viss tids fängelse. En sådan anordning skulle emellertid stå i mindre god överensstämmelse med rättegångsbalkens grundprinciper, eftersom den nödvändiggör en förhandsprövning av målet på basis av ett material, som icke får läggas till grund för domen. Olägenheterna härav blir särskilt framträdande, då skiljelinjen icke sammanfaller med den skarpt markerade gränsen mellan brott som förskyller böter och brott som förskyller frihetsstraff. Övervägande skäl synes i stället tala för att efter mönster av andra domförhållningar i rättegångsbalken anknyta till straffskalan för brottet. Utredningen har föreslagit en regel av innebörd att rådhusrätt skall vara domför med liten nämnd i mål om ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än fängelse. Med denna bestämning torde den mindre nämndens behörighet komma att i huvudsak omfatta brott, för vilka påföljden i praktiken normalt stannar vid böter eller ett kortvarigt fängelsestraff. Under remissbehandlingen har den föreslagna gränsdragningen i allmänhet icke gjorts till föremål för särskild erinran. Även jag har funnit gränsdragningen i stort sett godtagbar. Kan å brottet följa avsättning, synes dock stor nämnd alltid böra medverka. En komplettering av regeln med sikte på ämbetsstraffen förefaller för övrigt motiverad även av det skälet att regeln synes kunna lämna rum för tvekan i vissa fall, där dylikt straff ingår i straffskalan, t. ex. då strafflatituden upptager böter och suspension. Jag föreslår därför att rådhusrätt skall vara domför med tre i nämnden, om målet rör ansvar för brott, varå icke kan följa straffarbete eller avsättning. Om en tjänsteman åtalas för allmänt brott, vars straffskala icke upptager svårare straff än fängelse, lär av de grunder som anses gälla vid tillämpningen av andra liknande stadganden följa, att rådhusrätt blir domför med tre i nämnden, såvida icke i det föreliggande fallet åberopas sådana omständigheter, att avsättning enligt 25 kap. 7 § första stycket andra punkten strafflagen skulle kunna ifrågakomma.

Att rådhusrätt enligt förslaget är domför med tre i nämnden i nyss angivna mål, innebär icke, att hinder skulle möta att i dylika mål låta fulltalig nämnd medverka. Tvärtom bör så ske, då särskilda skäl det påkallar, såsom att bevisningen är vidlyftig eller svårbedömbar. Däremot synes parternas önskemål icke i och för sig böra få inverka bestämmande på dom-

stolens sammansättning. Den föreslagna regeln hindrar väl icke att i mål, vari liten nämnd är behörig, kan sitta fler än tre nämndemän utan att dock nämnden är fulltalig. Något behov av en sådan anordning torde dock icke föreligga, och frågan torde sakna praktisk betydelse.

I mål, som enligt vad förut sagts faller inom den mindre nämndens kompetensområde, bör rådhusrätt jämväl vara behörig att med sådan nämnd pröva talan om enskilt anspråk i anledning av brottet. Sådan behörighet torde utan särskild föreskrift följa av reglerna i 22 kap. rättegångsbalken. Av 22 kap. 6 § rättegångsbalken lär framgå, att om åtal nedlägges eller avvisas eller målsägande förklaras ha förlorat sin rätt att tala å brottet, rådhusrätt icke längre är behörig att i den för brottmål stadgade sammansättningen pröva talan om enskilt anspråk i anledning av brottet. Då det torde vara sällsynt, att sådant fall inträffar efter det huvudförhandlingen påbörjats, synes några nämnvärda olägenheter icke vara att befara härav.

I likhet med vad som gäller för häradsrätt bör rådhusrätt vara domför med tre i nämnden, då i brottmål hålles syn å stället utom huvudförhandling.

Någon saklig ändring av reglerna om omröstning i mål, där nämnd deltagar, synes icke böra ske i förevarande sammanhang. För att den mindre nämnden skall bestämma målets utgång, kommer således att fordras, att alla i nämnden är ense om skälen och slutet. De i 29 kap. rättegångsbalken upptagna reglerna om omröstning vid kollegial sammansättning torde böra utformas med beaktande av att rådhusrätt enligt förslaget undantagsvis kan vara domför i kollegial sammansättning vid handläggning av brottmål, såsom fallet är exempelvis i tryckfrihetsmål, vari jury deltagar.

De organisatoriska spörsmål, vartill den föreslagna reformen kan ge upphov, torde med hänsyn till de växlande förhållandena vid olika rådhusrätter i huvudsak böra lösas genom lokala föreskrifter. Jag vill dock i detta sammanhang framhålla, att enligt min mening hinder i allmänhet icke synes böra möta för assessor i rådhusrätt att tjänstgöra som ordförande i mål, som faller inom den mindre nämndens behörighet, särskilt som i häradsrätt motsvarande mål och även svårare mål i stor utsträckning och på ett i det stora hela tillfredsställande sätt handlägges med tingssekreterare såsom ordförande. På nu antydd väg skulle de yngre domarna i rådhusrätt kunna beredas tillfälle till en utbildning snarlik den som de statliga domarna erhåller genom tingssekreteraretjänstgöringen.

För egen del kan jag icke finna det behövt att rättsbildad personal regelmässigt anlitas såsom särskilda protokollförare vid huvudförhandling i brottmål. Bevisutsagor upptages numera i betydande utsträckning genom stenografi eller på fonetisk väg. Vad protokollet i övrigt skall innehålla är oftast icke heller av sådan beskaffenhet, att det kan anses påkallat med en jurist som särskild protokollförare. Belysande är i detta hänseende, att protokollet vid många domstolar föres på tryckta eller stencilerade formulär. Det bör alltså i vidsträckt omfattning vara möjligt att till särskild protokollförare eller biträde åt ordförande, som själv för protokollet, använda icke

rättsbildad personal, som är skickad för uppgiften. Särskilt angeläget är att denna metod för protokollföring kommer i tillämpning på platser, där de egentliga domaruppgifterna är tillräckligt krävande för att helt taga domarpersonalens arbetskraft i anspråk. Inom justitiedepartementet har upprättats ett förslag till författningsbestämmelser, vilket är avsett att i olika hänseenden vidga de icke rättsbildade biträdenas behörighet och som undanröjer de hinder för den här skisserade ordningen, som lokala stadgor och arbetsordningar må kunna innehålla. Detta förslag torde få anmälas inom kort. Jämväl flertalet expeditionella göromål bör kunna handhas av personal i biträdesgraderna. Däremot ingår i målens beredande till huvudförhandling vissa arbetsuppgifter, vilkas handhavande synes kräva juridisk utbildning. Dessa arbetsuppgifter torde — såsom redan nu är fallet vid flertalet rådhusrätter — få ombesörjas av den domarkompetenta personalen, i den mån icke andra för uppgiften lämpade befattningshavare undantagsvis finnes att tillgå. Vid häradsrätterna biträder vanligen tingsnotarier med göromål av beredande natur. Möjligt är, att en liknande ordning för stadsdomstolarnas del skulle kunna innebära fördelar åtminstone för vissa av dem. Frågan om tingsutbildning vid rådhusrätt är föremål för prövning inom stadsdomstolsutredningen.

Om en bedömning av reformen ur kostnadssynpunkt skall bli rättvisande, synes den böra ske under jämförelse med vad det skulle kosta att utbygga nuvarande organisation till samma kapacitet. Såsom lätt inses, nödgas man emellertid vid en sådan jämförelse arbeta med alltför många osäkra faktorer för att resultatet skall bli av större värde. För sådana rådhusrätter, som icke är i behov av förstärkning för att bemästra sina arbetsuppgifter och där indragning icke heller kan ske av domarbefattningar, som reformen kan göra överflödiga, kommer förslagets genomförande otvivelaktigt att medföra ökade kostnader i form av stigande utgifter för nämnd. Å andra sidan är det uppenbart, att reformen för åtskilliga andra rådhusrätter kommer att ställa sig ekonomiskt fördelaktigare än en utbyggnad av nuvarande organisation.

Den ovan föreslagna reformen aktualiserar givetvis frågan om en utvidgning av den mindre häradsnämndens behörighet, så att dess kompetens kommer att sammanfalla med den mindre rådhusrättsnämndens. Onekligen talar önskvärdheten av så långt möjligt likformiga domförhållningsregler med icke obetydlig styrka för en sådan reform. Såsom förut framgått, har utredningen för avsikt att senare föreslå, att en dylik reform genomföres. Då en omedelbar utvidgning av den mindre häradsnämndens behörighet icke kan anses vara av något starkare praktiskt behov påkallad, har jag ansett frågan lämpligen kunna lösas i anslutning till utredningens framtida förslag i ämnet.

Vad sedan angår de särskilda domförhållningsreglerna förekommer i mål om förvandling av böter ofta frågor, vid vilkas prövning medverkan av nämnd är påkallad. Hit hör exempelvis frågan om villkorlig dom skall meddelas beträffande förvandlingsstraffet. Behovet av nämnd i dessa mål har blivit mera framträdande efter de ändringar som år 1956 vidtogs i kungörelsen den 18

november 1938 med vissa föreskrifter rörande tillämpning av lagen om verkställighet av bötesstraff och som åsyftade att närmare utredning rörande förutsättningarna för villkorlig dom alltid skulle tillföras domstolen i mål om förvandling av böter samt att en verklig förhandling skulle komma till stånd i dylika mål i större utsträckning än tidigare. Med hänsyn härtill föreslår jag att underrätt alltid skall bestå av lagfaren domare och nämnd vid prövning av mål om förvandling av böter; rätten bör dock i dessa mål vara domför med tre i nämnden.

Enligt 4 kap. 4 § strafflagen gäller för närvarande, att rådhusrätt vid avgörande av fråga om förening av straff är domför med tre eller fyra lagfarna domare. Till grund för denna domförhetsregel ligger synpunkten, att medverkan av nämnd i rådhusrätt i dessa fall icke erfordras, eftersom skuldfrågan redan är slutligen avgjord och även straffmätningen tidigare varit föremål för prövning. Om den förut behandlade reformen genomföres, kommer den juristkollegiala sammansättningen vid behandling av brottmål i rådhusrätt att principiellt avskaffas och ersättas med lagfaren domare och nämnd, som i vissa fall kan bestå av tre nämndemän och eljest skall utgöras av sju till nio nämndemän. Då ensamdomare uppenbarligen icke bör äga avgöra frågor om förening av straff, har man beträffande rådhusrätts sammansättning vid prövning av dessa frågor att välja mellan lagfaren domare jämte stor nämnd och lagfaren domare med liten nämnd. Den synpunkt, som ligger till grund för den nu gällande domförhetsregeln, synes leda till att rådhusrätt i fortsättningen bör vara domför med tre i nämnden vid prövning av fråga om förening av straff.

Enligt lagen om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl. gäller att anspråk på ersättning, varom i lagen är fråga, kan väckas antingen i det mål, vari ansvarsfrågan handlägges, eller genom särskild ansökan. Har ansvarsfrågan icke blivit föremål för domstols prövning, står givetvis endast sistnämnda förfaringssätt till buds. Framställes anspråket i ansvarsmålet, prövas det i den sammansättning som gäller för ansvarsfrågan och denna ordning bör självfallet bibehållas. Anhängiggöres ersättningstalan såsom särskilt ärende, torde som allmän princip böra föreskrivas, att domstolen skall ha den sammansättning som gällt för målet i ansvarsfrågan. Denna regel synes till skillnad från gällande rätt och utredningens förslag böra tillämpas även i det fall, att fråga är om ersättning till oskyldigt dömd. Härigenom vinnes att domförhetsreglerna genomgående blir desamma vare sig ersättningsanspråket framställes i ansvarsmålet eller genom särskild ansökan, så långt denna valmöjlighet över huvud består. Har ansvarsfrågan icke prövats av domstol, exempelvis därför att åtal mot den häktade eller anhållne icke väckts, bör rätten vid prövning av ansökan om ersättning enligt ifrågavarande lag vara domför i den sammansättning som i allmänhet gäller för huvudförhandling i brottmål.

I övrigt har jag — bortsett från vissa i huvudsak formella jämkningar — icke funnit anledning till andra ändringar i utredningens förslag till sär-

skilda domförhetsregler än sådana som följer av att den mindre rådhusrättsnämnden föreslås skola bestå av tre i stället för två nämndemän. I vissa fall torde dock särskilda övergångsbestämmelser erfordras.

De nya domförhetsreglerna torde höra träda i kraft den 1 januari 1958.»

II. Vissa frågor om protokolleringen vid domstolarna

Gällande rätt

Om protokollering vid domstol stadgas i 6 kap. rättegångsbalken samt i kungörelsen den 26 september 1947 med närmare föreskrifter för de allmänna domstolarna om protokollföring, dagböcker och aktbildning m. m. (protokollskungörelsen). Bestämmelserna gäller i första hand processen vid de allmänna domstolarna men har även tillämpning på rättegången i bl. a. vattenmål och jorddelningsmål.

Enligt vad i 1 § nämnda kapitel stadgas skall protokoll föras för varje mål särskilt. Härifrån gives dock den undantagsregeln att protokoll ej är erforderligt över handläggning, som företages av lagfaren domare ensam eller av tjänsteman vid domstolen och ej sker vid sammanträde för förhandling eller vid måls avgörande. Jämlikt 2 § skall protokollet föras av befattningshavare vid rätten eller lagfaren ledamot av rätten samt undertecknas av honom. Ordföranden äger, då omständigheterna föranleder därtill, själv föra protokollet. Protokollet skall (3 §) upptaga uppgifter om bl. a. domstolen, tid och ställe för sammanträdet, rättens ledamöter, protokollförare, parterna och huruvida de är tillstädes, deras ombud och biträden, rättens beslut som ej uppsättes särskilt samt skiljaktiga meningar som yppas vid omröstning inom rätten. Protokollet vid förhandling skall därutöver innehålla redogörelse bl. a. för framställda yrkanden och invändningar m. m. samt för de bevis som förebragts. Enligt 6 § skall i protokoll antecknas utsaga av vittne, sakkunnig, part under sanningsförsäkran eller målsägande, då han höres i anledning av åklagarens talan, allt i den omfattning utsagan kan antagas vara av betydelse i målet, samt vad rätten iakttager vid syn på stället. Protokoll över förhandling skall innan förhandlingen avslutas erhålla slutlig avfattning. Då protokollet är uppsatt, skall ordföranden å protokollet göra anteckning därom. Sedan utsaga, som enligt 6 § skall antecknas i protokollet, upptecknats, skall den uppläsas eller tillfälle på annat sätt lämnas att granska uppteckningen samt den hörde tillfrågas om han har något att erinra mot innehållet. Erinran, som ej föranleder ändring, skall antecknas. Därefter får uppteckning ej ändras (8 §). I 9 § stadgas att rätten äger förordna att utsaga av part, målsägande, vittne eller sakkunnig skall — i stället för att antecknas i protokollet — upptagas genom stenografi eller på fonetisk väg (s. k. ljudupptagning). Stadgandet i 8 § om uppläsning och granskning av uppteckning skall äga motsvarande tillämpning beträffande utsaga som upptagits genom stenografi men ej i fråga om utsaga som upp-

tagits på fonetisk väg. Stenograf utses av rätten och skall inför rätten avlägga en särskild ed. Bestämmelser om återgivande i vanlig skrift av vad som upptagits enligt 9 § meddelas — jämlikt paragrafens sedan den 1 juli 1952 gällande lydelse — av Kungl. Maj:t. Det förtjänar i detta sammanhang erinras att det före 1952 års lagändring stadgades i själva lagen att det som upptagits genom stenografi eller på fonetisk väg snarast skulle återgivas i vanlig skrift och uppteckningen biläggas handlingarna.

Enligt vad i 2 § protokollskungörelsen stadgas erfordras icke i något fall att protokoll föres i ärende över handläggning, som företages av lagfaren domare ensam och ej sker vid förhandling. I 11 § föreskrives att stenogram och fonogram över utsaga, som upptagits enligt föreskrifterna i 6 kap. 9 § rättegångsbalken, skall återgivas i vanlig skrift, stenogram så snart ske kan och fonogram när rätten, eller vid fullföljd av talan, högre rätt finner det erforderligt eller part eller annan begär avskrift. Utskriften skall biläggas handlingarna i målet eller ärendet. Utskriftens riktighet skall bestyrkas av stenografen eller, då utskriften sker från fonogram, av protokollföraren eller, om hinder däremot möter, av den som rätten därtill utser (11 § erhöi sin nuvarande lydelse 1952 i samband med den förut nämnda ändringen av 6 kap. 9 § rättegångsbalken). Jämlikt 12 § skall stenogram över utsaga som upptecknats i enlighet med föreskrifterna i 6 kap. 9 § rättegångsbalken, liksom memorialanteckningar, biläggas handlingarna i målet eller ärendet.

Organisationsnämnden

Organisationsnämnden framhåller, att vid måls avgörande protokollet framför allt fyller en funktion då däri upptages beslut, som ej anses böra uppsättas särskilt eller tecknas å handling i akten, eller då det föreligger skiljaktiga meningar som skall protokolleras (6 kap. 3 § punkterna 7 och 8 rättegångsbalken). I övriga fall, då mål avgöres utan förhandling, synes protokoll i allmänhet icke vara erforderligt. Det är härvid ofta fråga om mål som står ärendena nära, såsom hemskillnads- och äktenskapsskillnadsmål, vilka anhängiggöres genom gemensam ansökan, mål om myndighets- och omyndighetsförklaring, överrättsmål som avgöres på handlingarna m. fl. I dessa mål innehåller protokollet oftast ej annat än en ren dubbling av vissa uppgifter som också framgår av dom eller beslut eller av dagbok. Nämnden anför, att minst 15 000 protokoll i samband med måls avgörande utan förhandling årligen uppsattes vid domstolarna. Det torde vara en ganska vanlig uppfattning att dessa protokoll är meningslösa. Protokollerskyldigheten fullgöres i många fall ytterst schematiskt; i ansökningsmål vid underrätt genom användande av en gummistämpel med förkortade protokollsuppgifter. Det förekommer också att man helt underlåter att föra protokoll.

Om anledningen till att protokoll nu måste föras vid handläggning, som ej sker vid förhandling och ej avser måls avgörande, om flera sitter i rätten,

yttrar nämnden att behov föreligger att säkerställa uppgift om rättens ledamöter och eventuella skiljaktiga meningar i beslut under rättegången. Nämnden anför att, då skiljaktig mening föreligger, protokoll ej kan undvaras, men att det oftast kan vara tillfyllest med anteckning om rättens ledamöter å handling i akten eller å dagboksblad. Nämnden anser att avgörande skäl saknas att ha olika regler för handläggning som företages av ensamdomare eller tjänsteman och för handläggning då flera sitter i rätten.

Under hänvisning till det anförda föreslår nämnden att för all handläggning, som icke sker i samband med förhandling, en enhetlig regel gives av innebörd att protokoll ej är erforderligt, därest behov icke föreligger att protokollera beslut eller att anteckna skiljaktig mening och de uppgifter, som (enligt 6 kap. 3 § rättegångsbalken) i övrigt skall säkras genom protokoll, framgår av dom, beslut eller dagbok.

Organisationsnämnden erinrar i fortsättningen om att enligt gällande rätt stenografering eller ljudupptagningsapparat kan användas såsom hjälpmedel på två skilda sätt. Enligt den ena metoden dikterar ordföranden eller protokollföraren en sammanfattning av en utsaga till stenografen eller till ljudupptagningsapparaten, varefter det upptagna återgives i vanlig skrift i protokollet (eller bilaga till detta, protokollsbilaga). Den andra metoden innebär tillämpning av 6 kap. 9 § rättegångsbalken. Förhöret upptages direkt av stenografen eller apparaten med frågor och svar (direktupptagning). Utskrift av sådan upptagning hör icke till protokollet utan skall biläggas handlingarna. Den blir en fristående aktbilaga, ej protokollsbilaga. Sker upptagningen på fonetisk väg behöver utskrift emellertid icke göras, om ej rätten, eller vid fullföljd, högre rätt finner det erforderligt eller part begär avskrift. Stenogram skall däremot alltid utskrivas så snart ske kan.

Nämnden anför, att såväl stenogram som fonogram, som upptagits direkt, ursprungligen skulle utskrivas så snart det kunde ske. De år 1952 ändrade reglerna för utskrift hade tillkommit efter förslag av rättegångskommittén, som icke velat ifrågasätta någon ändring beträffande utskrift av stenogram utan framhållit att ett uppskjutande av utskriften därav skulle medföra helt andra risker än uppskov med utskrift av fonogram, detta på grund av att stenogram som regel kunde läsas endast av stenografen själv. Organisationsnämnden menar åter att dessa risker i viss utsträckning kan elimineras och i övrigt icke bör tillmätas avgörande betydelse. Riskerna hänför sig främst till de fall att stenografen slutar sin anställning, blir långvarigt sjuk eller avlider. En stenograf kan emellertid, innan anställningen avslutas, åläggas att skriva ut sina stenogram i de mål, där fullföljdstiden icke utgått. I övriga fall, vilka är mycket sällsynta, kan den hörde få höras om i högre rätt. Nämnden hävdar att nu nämnda omständigheter ej utgör tillräckliga skäl för upprätthållande av kravet att stenogram alltid skall utskrivas. Visserligen kan det vara svårt att skriva ut stenogram om lång tid förflyter mellan upptagning och utskrift. Denna olägenhet synes emellertid kunna elimineras genom att stenografen ålägges att snarast möjligt efter avslutad upptag-

ning sätta stenogrammet i sådant skick att det kan utskrivas vid en senare tidpunkt. Den arbetsinsats, som kräves härför, är obetydlig i jämförelse med den som erfordras för fullständig utskrift. Under hänvisning till det sagda föreslår nämnden att de bestämmelser som gäller för utskrift av direktupptagna fonogram även göres tillämpliga för utskrift av direktupptagna stenogram. Enligt nämndens beräkningar skulle en sådan ordning medföra att omkring 70 procent av alla i domsagorna upptagna stenogram icke behöver utskrivas och skulle stenografernas arbete minska med omkring 40 procent.

Vad beträffar utskriftsreglerna för dikterade stenogram och fonogram erinrar nämnden om att i några remissyttranden över rättegångskommitténs förslag till nu gällande regler om utskrift av direktupptagna fonogram föreslagits att samma regler skulle gälla även för dikterade fonogram. Det ifrågasattes även om det vore sakligt berättigat att utskrifterna enligt den ena upptagningsmetoden skulle vara aktilagor och enligt den andra protokollsbilagor. Enligt nämndens mening torde det ej sällan vara praktiskt att en del av en vittnesutsaga upptages genom sammanfattande diktering till stenograf eller apparat samt en del av utsagan upptages direkt. Detta förfarande kan vara att föredraga exempelvis i bilmål. Det är i sådana fall mindre lämpligt att utskrift av sammanfattningen är obligatorisk, medan utskrift av fonogrammet i övrigt kan underlåtas. Det är också olämpligt att, om utskrift måste ske på grund av beställning, denna skall avse vittnets uppgifter, intagna dels i en protokollsbilaga dels i en aktbilaga. Ur arbetsekonomisk synpunkt är det dessutom lika angeläget att slippa göra utskrifter av dikterade fonogram som av direktupptagna. Nämnden beräknar att ungefär två tredjedelar av efterarbetet med de i underrätterna dikterade fonogrammen skulle bortfalla. Nämnden anser därför att samma utskriftsregler bör gälla för all stenografisk och fonografisk upptagning. Reglerna bör anknyta till upptagningsmedlet och icke till frågan om det skett direktupptagning eller ej. Enhetliga utskriftsregler skulle enligt nämndens mening vinnas om 6 kap. 9 § rättegångsbalken ändras att omfatta både direktupptagna och dikterade stenogram och fonogram.

En redogörelse för det vid organisationsnämndens rapport fogade yttrandet av 1951 års rättegångskommitté ävensom för de remissyttranden, som avgivits över nämndens förslag, återfinnes å s. 85—89 i propositionen.

Departementschefen

Vid lagrådsremissen anförde *föredragande departementschefen* — efter att ha lämnat en sammanfattande redogörelse för organisationsnämndens förslag rörande den inre organisationen inom domstolsväsendet — bl. a. följande:

»Departementsbehandlingen av organisationsnämndens omfattande utred-

ningsrapport pågår för närvarande. Av skäl som redovisats i årets statsverksproposition (II ht s. 13 och 14) har jag funnit det lämpligt att dröja med ett slutligt ställningstagande till organisationsnämndens beräkningar av personalbehovet i avvaktan på att nämndens förslag till rationaliseringar i övrigt blivit avgjorda. Flertalet av dessa förslag är sådana att de kan prövas i administrativ ordning. Vissa av nämnden behandlade spörsmål är emellertid av beskaffenhet att föranleda ändring i lag. Detta är sålunda fallet med de förslag rörande protokolleringen, för vilka jag förut redogjort.

Som huvudregel för protokollföringen i rättegångsmål gäller att protokoll skall föras vid varje handläggning som ankommer på rätten. Dock behöver protokoll ej föras över handläggning, som företages av lagfaren domare ensam eller av tjänsteman vid domstolen och som ej sker vid sammanträde för förhandling eller vid måls avgörande.

Organisationsnämndens förslag att införa en enhetlig regel om protokoll vid handläggning, som ej företages vid förhandling, har synbarligen förestavats av ett önskemål att slopa protokollen vid handläggningen av sådana mål, huvudsakligen familjemål, som avgöres av lagfaren domare ensam. Förslaget, som även syftar till att upphäva protokolleringsskyldigheten vid handläggning av de mål i högre instans, vilka avgöres på handlingarna, har i stort sett tillstyrkts vid remissbehandlingen. I yttrande, avgivet av Göta hovrätt, har emellertid föreslagits att man skulle stanna vid en reform som innebär slopande av protokoll vid avgörande av mål, som avdömes av lagfaren domare ensam.

Det förslag som framställt av Göta hovrätt synes omfatta sådana fall då protokollföring uppenbart är obehövlig. Genom avskaffande av protokollet i dessa fall torde man också vinna huvuddelen av den arbetsbesparing som organisationsnämnden velat uppnå. Den av nämnden föreslagna regeln, som skulle ytterligare inskränka protokollföringen, är jag däremot icke beredd att tillstyrka. Vad beträffar handläggning vid måls avgörande på handlingarna i högre instans får det sålunda sägas vara av viss betydelse att protokoll föres. Det förtjänar i detta sammanhang påpekas att handläggning utan förhandling och med flera domare i rätten förekommer även i häradsrätt och rådhusrätt. Av dessa skäl vill jag förorda den lösning, som Göta hovrätt föreslagit i sitt remissyttrande. Bestämmelserna i 6 kap. 1 § rättegångsbalken torde böra ändras på så sätt att protokoll icke behöver föras, då mål utan förhandling avgöres av lagfaren domare ensam.

Enligt den äldre rättegångsordningen gällde att allt som förekommit inför domstolen skulle intagas i domstolens protokoll, vilket sedan låg till grund för det rättsliga avgörandet. Principen att domen skulle grundas på protokollet gällde redan i underrätt, och denna princip medförde att överrätt ansågs kunna avgöra mål med ledning enbart av protokollets innehåll och utan att, då muntlig bevisning hade betydelse för utgången, själv ha hört vederbörande. Genom rättegångsreformen övergavs emellertid detta system och hu-

vudprincipen blev i stället att rättens avgörande i alla instanser skulle grundas omedelbart på vad som muntligen framlagts vid förhandling. Härav följer alltså att protokollet ej längre har samma betydelse som tidigare. Det har likväl icke ansetts kunna helt undvaras. I viss utsträckning måste alltså vid förhandling upptagen bevisning kunna förebringas vid fortsatt eller ny huvudförhandling eller i högre rätt genom protokoll och andra handlingar. Enligt förarbetena till rättegångsbalken var det avsett att protokolleringen skulle begränsas till vad som kan anses oundgängligen nödvändigt. I enlighet härmed stadgas i 6 kap. 6 § rättegångsbalken såsom huvudregel att utsaga av vittne, sakkunnig, part under sanningsförsäkran eller målsägande, då han höres i anledning av åklagarens talan, skall antecknas i protokollet i den omfattning utsagan kan antagas vara av betydelse i målet. I hovrätt är det ej nödvändigt att anteckna sådan utsaga i andra fall än då anteckning därav kan antagas bli av betydelse vid fullföljd till högsta domstolen. Ej heller är sådan anteckning nödvändig vid huvudförhandling i högsta domstolen. Genom rättegångsbalkens regler om protokollföring eftersträvas alltså icke någon fullständig uppteckning av bevisutsagor, ej heller någon ordagrann upptagning. I stället avses att uppteckningarna icke skall vara mer omfattande än som kan antagas vara av betydelse i målet. Protokollet skall erhålla slutlig avfattning redan under själva förhandlingen. Det tidigare tillämpade förfarandet att, stundom ganska lång tid efter förhandlingen, uppsätta protokollet med stöd av ofta knapphändiga minnesanteckningar ansågs icke tillfredsställande. Vid rättegångsreformens genomförande räknade man emellertid med att uppteckning under förhandlingens gång i vissa fall, särskilt då det förekom omfattande vittnesförhör eller då det var av vikt att utsagans innehåll återgavs noggrant, kunde bereda svårigheter och leda till tidsutdräkt. Till underlättande av protokollföringen upptogs med hänsyn därtill i 6 kap. 9 § rättegångsbalken bestämmelser, åsyftande att ersätta den skriftliga uppteckningen med upptagande genom steno-grafi eller på fonetisk väg. Det skulle ankomma på rätten att på vilket stadium som helst av förhandlingen besluta om sådan upptagning, vilken kunde avse samtliga utsagor eller endast vissa. Man utgick därvid från att sådan upptagning skulle innebära ett fullständigt och ordagrant återgivande av den avgivna utsagan (s. k. direktupptagning).

Under de år rättegångsbalken varit i kraft har stenografer och ljudupptagningsapparater i allt större utsträckning kommit att anlitas för upptagning av utsagor. En starkt bidragande orsak härtill har i fråga om ljudupptagningsapparaterna varit att vad som upptagits icke behöver uppläsa för den hörde eller på annat sätt föreläggas honom för kontroll. Härigenom har man kunnat nå en snabbare och mera ostörd handläggning. Till en början begränsades apparaternas användning av att fonogrammen alltid skulle återgivas i vanlig skrift, vilket ofta visat sig medföra ett tidsödande arbete. Genom en lagändring år 1952 upphörde emellertid denna ovillkorliga skyldighet. Det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att i administrativ ordning meddela bestämmelser om utskrift av stenogram och fonogram. Sådana bestämmelser har in-

tagits i protokollskungörelsen, enligt vilken stenogram skall återgivnas i vanlig skrift så snart det kan ske och fonogram när rätten eller vid fullföljd högre rätt finner det erforderligt eller part eller annan begär utskrift. Utskriften anses icke formellt tillhöra protokollet utan fogas till målet såsom en aktbilaga. Åtskilliga fonogram blir enligt dessa regler icke utskrivna, och sedan målet slutligt avgjorts blir de ofta ej heller bevarade.

Protokollföringen vid huvudförhandling har alltså kommit att utvecklas på ett annat sätt än som var avsett vid rättegångsreformen. Det var enligt förarbetena till rättegångsbalken meningen att protokolleringen skulle begränsas; återgivandet av den muntliga bevisningen skulle i allmänhet bestå av omedelbart färdigställda protokollsanteckningar, som enligt sakens natur skulle bli förhållandevis koncentrerade och kortfattade. Endast i vissa speciella fall, då det låg vikt på en noggrann återgivning eller vittnesförhöret var omfattande, avsåg man att bevisutsagor borde upptagas med stenografi eller på fonetisk väg. Det har emellertid visat sig medföra stora fördelar att, särskilt i underrätterna, använda stenografisk eller fonetisk upptagning i betydligt större omfattning än som sålunda åsyftades vid rättegångsbalkens tillkomst. Fonetisk upptagning har den viktiga fördelen att icke verka störande på förhandlingen, särskilt därför att det är obehövt att genom upprepning kontrollera att en vittnesutsaga uppfattats riktigt. Olägenheten med denna metod är att allför mycket medtages. Härav följer att utskrift vållar betydande arbete; genom 1952 års lagändring har man därför sökt begränsa utskrift av fonogram till sådana fall då utskriften är behövt. Kvar står dock att den fonetiska upptagningen av utsagor skapat allvarliga problem också för överrätterna. Genom de vidlyftiga utskrifterna, vari frågor och svar ordagrant återgives i en omfattning som sällan är motiverad av målets betydelse, sväller målen ut. Arbetet med målen tar oproportionerligt lång tid både i hovrätterna och, i samband med dispensföredragningar och förberedelser för huvudförhandling, i nedre justitierevisionen.

Det är mot bakgrunden av de olägenheter som alltså nu föreligger man har att se yrkandena i vissa remissyttranden om avskaffande eller begränsning av protokollföringen. En omprövning av den ståndpunkt som man intog till protokolleringen vid rättegångsreformen torde emellertid icke böra ifrågakomma i detta sammanhang; därför skulle krävas en mera ingående utredning. Däremot är det angeläget att, utan ändring av rättegångsordningens principer, på olika sätt motverka den icke avsedda ansvällning av protokolleringen, som särskilt bruket av mekaniska hjälpmedel har medfört.

Med den utgångspunkt som förelåg vid rättegångsreformen, att upptagning med stenograf eller fonograf skulle förekomma endast i vissa undantagsfall, är det naturligt att upptagningen ansågs skola omfatta en direktupptagning av utsagan i dess helhet. Gällande bestämmelser i detta ämne medför emellertid vissa svårigheter i sådana fall, då det befinner sig lämpligt att utsagan sammanfattas av ordföranden eller protokollföraren eller att upptagningen sker på det sättet att jämte sådana sammanfattningar endast de mest betydelsefulla avsnitten i utsagan upptages ordagrant. Sammanfattningar helt

eller delvis av utsagan blir nämligen för närvarande att betrakta som protokollsanteckning och måste alltså utskrivas och införas i det egentliga protokollet.

Det synes över huvud taget vara påkallat — med den omfattande användning som stenografisk och fonetisk upptagning erhållit — att den beträffande protokollsanteckningar gällande föreskriften, att dessa icke skall omfatta mer av utsagan än vad som kan antagas vara av betydelse i målet, också skall gälla vid direktupptagning. Visserligen kan det sägas att det stundom kan vara svårt att på förhand veta i vad mån en vittnesutsaga innehåller betydelsefulla uppgifter. Dessa svårigheter torde dock icke böra överdrivas. Det torde utan några mera betydande svårigheter eller störande inslag i handläggningen vara möjligt att avsevärt begränsa upptagningen och ändå få med allt väsentligt. Några närmare föreskrifter om den lämpliga metoden för upptagning och protokollering bör icke meddelas. Det får ankomma på rätten att ta hänsyn till målets beskaffenhet; i vissa fall, t. ex. i menedsmål, kan en noggrann upptagning vara av stor betydelse. Ett visst utrymme måste också finnas för skiftande personliga arbetssätt.

På grund av det nu anförda vill jag förorda den ändringen i 6 kap. 9 § första stycket rättegångsbalken att sådan stenografisk eller fonetisk upptagning, varom rätten kan förordna enligt paragrafen, begränsas till att avse upptagning i den omfattning utsagan kan antagas vara av betydelse i målet. Ehuru stadgandet om dylik upptagning sålunda skulle erhålla samma lydelse som bestämmelsen om protokollsanteckning i 6 § samma kapitel, följer dock av de olika förfaringssätten att en viss skillnad även i fortsättningen kommer att föreligga. Upptagning enligt 9 § kommer i allmänhet att innebära en direktupptagning av utsagan. Möjlighet föreligger dock att begränsa upptagningen genom att utsagan helt eller delvis sammanfattas och i det sammanfattade skicket stenograferas eller inspelas. Sådan sammanfattning skall erhålla slutlig avfattning vid förhandlingen och även kontrolleras av den som avgivit utsagan. Detta överensstämmer med principerna för protokolleringen. En bestämmelse om sådan kontroll har upptagits i 9 § tredje stycket. Föreskrifter om erforderliga begränsningar i skyldigheten att göra utskrift av vad som sålunda upptagits stenografiskt eller fonetiskt torde få meddelas i administrativ ordning.

De föreslagna ändringarna i 6 kap. rättegångsbalken torde böra träda i kraft den 1 januari 1958.»

Lagrådet

Beträffande de föreslagna ändringarna i domförhetsreglerna uttalar lagrådet, att remissprotokollet icke ger någon klarhet om riktlinjerna för en mera slutgiltig reglering av frågan om underrätternas domförhet i brottmål. Enligt lagrådets mening bör det dock i allmänhet vara lämpligt att lekmän deltaga vid avgörande av brottmål som är av någon betydenhet, såframt rekryte-

ringen av nämndemän icke erbjuder större svårigheter. Lagrådet vill därför icke framställa någon erinran mot den ändring som nu föreslås beträffande rådhusrätterna, även om det varit önskvärt att jämväl domförhetsreglerna beträffande häradsrätt blivit föremål för omprövning i detta sammanhang. Samtidigt vill lagrådet emellertid på längre sikt understryka angelägenheten av att den lagfarne domaren verkligen representerar erfarenhet och kan svara för kontinuitet i avgörandena.

Vad angår förslaget till ändring i 6 kap. 9 § rättegångsbalken förordar lagrådet, att det föreslagna tredje stycket med en redaktionell jämkning upptages som andra stycke i paragrafen. Lagrådet uttalar därjämte, att paragrafens första stycke torde kunna behålla den nuvarande lydelsen. Enligt lagrådets mening torde den åsyftade begränsningen till vad som kan antagas vara av betydelse i målet följa redan av en jämförelse med 6 § i kapitlet. Man har anledning utgå från att begränsningen iakttages utan att regeln utsäges jämväl i 9 §. Enligt lagrådets mening möter ej hinder att upptaga utsaga stenografiskt genom sammanfattning utan att den behöver intagas i protokollet.

I övrigt framställer lagrådet vissa erinringar mot de framlagda lagförslagen av såväl saklig som formell natur.

I *propositionen* bibehålles det remitterade förslaget i sak oförändrat. Vad angår lagrådets erinran rörande ändringarna i 6 kap. 9 § rättegångsbalken anför departementschefen, att den tolkning av gällande bestämmelser som lagrådet hävdat visserligen icke torde strida mot lagtextens innehåll. Då emellertid denna tolkning icke överensstämmer med vad som uttalats under förarbetena till rättegångsbalken och vad som därför i praxis allmänt iakttages, anser departementschefen att för tydlighetens skull önskemålet om en begränsning av protokolleringen bör komma till uttryck i en ändring av lagtexten. Lagrådets förslag att andra och tredje styckena skulle byta plats finner departementschefen icke tillräckligt motiverat.

Motionerna

Propositionens förslag om ändring i *rådhusrätternas sammansättning* behandlas ur kritisk synpunkt i motionerna I: 521 och II: 669, I: 523, I: 553 och II: 699 samt II: 698. Särskilt ifrågasättes starkt lämpligheten av att, innan stadsdomstolsutredningen slutfört sin utredning angående underrätternas organisation, genomföra den föreslagna reformen. Betänkligheterna häremot ur principiell synpunkt utvecklas ingående i motionen II: 698. Motionärerna anför att frågan om domstolarnas organisation innefattar ett stort problemkomplex, som tränger till sin lösning och i sig rymmer en mångfald viktiga spörsmål. Bland sådana nämnes angelägenheten av att för domstolväsendets del behovet av intellektuell arbetskraft klarlägges och av att omfattningen av lekmanneelementets ianspråktagande för rättskipningen erhåller en lämplig avvägning. Det anföres också att den nu-

mera inom samhällslivet härskande starka tendensen till specialisering gjort sig gällande även inom domstolsväsendet och att det kan ifrågasättas om icke tiden är mogen för inrättande av särskilda civildomstolar för handläggning av vissa grupper av civilmål. I anledning av departementschefens hänvisning till utredningens påstående, att dess fortsatta arbete icke kommer att rubba grunderna för det framlagda förslaget, framhåller motionärerna, att riksdagen vid sitt ställningstagande till reformen icke kan taga hänsyn till ståndpunktstaganden av utredningen, om vilka riksdagen icke har kännedom och vilkas riktighet riksdagen icke kan pröva. Motionärerna anser på grund av problemets vidlyftighet omöjligt att nu taga ställning till om den föreslagna reformen kan inpassas inom ramen för en blivande domstolsorganisation eller endast kommer att utgöra ett provisorium.

I motionerna har också mot reformen erinrats att dess genomförande skulle komma att medföra merkostnader. I motionen II: 698 framhålles att den föreslagna omorganisationen, som föranletts främst av förhållandena i huvudstaden, för det stora flertalet av övriga städer med rådhusrätt kommer att medföra avsevärda merkostnader, i varje fall under en lång övergångstid. I detta sammanhang vänder sig motionärerna mot vad departementschefen uttalat därom att det icke är behövt att såsom protokollförare vid huvudförhandling i brottmål regelmässigt anlita rättsbildad personal. Motionärerna förmenar att protokollföraren, förutom förändret av själva protokollet vartill rättsbildad arbetskraft i regel icke erfordras, jämväl har andra viktiga uppgifter såsom att biträda med målens förberedande och uppsättande av domar och att under huvudförhandlingar föra för domens avfattande erforderliga minnesanteckningar, vilka uppgifter uppenbarligen kräver juridisk utbildning. Att för dylika göromål, som med fördel kan anförtros juristpersonal med sekreterarkompetens, taga i anspråk domarpersonalen anser icke motionärerna vara rationellt. Även i motionerna I: 521 och II: 669 samt I: 553 och II: 699 göres gällande att reformen kommer att medföra ökade kostnader, avseende, utom nämndemansarvoden, ökat antal åklagare och högre kostnader för lokaler. I sistnämnda båda motioner anföres att de ökade kostnaderna sannolikt skulle bli större än de kostnader, som kan uppkomma genom tillfällig personalförstärkning inom ramen för nuvarande organisation i de städer där målbalans föreligger. Frågan om den föreslagna organisationens effektivitet har upptagits i motionerna I: 553 och II: 699. Det framhålles bl. a. att handläggningstiden per mål till följd av att endast en jurist medverkar i domstolen kommer att öka avsevärt, vilket blir särskilt markant i de fall då juridiskt utbildad sekreterare saknas.

I flera av motionerna anmärkes att förslaget innebär, att tremansnämndens kompetensområde i rådhusrätt i väsentlig mån kommer att avvika från vad som gäller för den mindre nämnden i häradsrätterna.

Till undanröjande av denna olikhet har i motionen II: 697 framställts yrkande om en motsvarande reform även för häradsrätternas del.

Vad angår propositionens förslag till sådan ändring i *protokolleringsreg-*

lerna, att direktupptagningar genom stenografi eller på fonetisk väg begränsas till vad som kan antagas vara av betydelse i målet, har framförts erinringar i motionerna I: 523 samt I: 554 och II: 700. Motionärerna anser en dylik begränsning icke i praktiken genomförbar utan att betydande olägenheter skulle uppstå. I de båda sistnämnda motionerna framhålles att direktupptagning av utsagor på fonetisk väg för underrätterna med deras alltmera ökade arbetsbörda är av största betydelse såsom den mest tids- och arbetsbesparande metoden. Förfarandet bör enligt motionärernas mening i första hand så anordnas, att det blir lämpligt för underrätterna. Vad angår de berörda olägenheterna erinras om, utom svårigheten att på förhand veta i vad mån en utsaga är av betydelse, att det är av största vikt att förhör får fortgå ostört samt att bortskärning av delar av en utsaga lätt kan föranleda att senare uttalanden icke framstår i sitt rätta sammanhang. Särskilt framträdande blir enligt motionärernas mening svårigheterna att genomföra en begränsning då, såsom enligt nuvarande ordning vanligen är fallet, förhöret ledes av åklagare eller advokat, eftersom i sådant fall rättens ordförande ibland icke kan omedelbart få klart för sig vart framställda frågor syftar. Enligt motionärernas uppfattning bör det under dessa förhållanden i första hand undersökas om icke olägenheterna för överrätterna kan på annan väg minskas. Som en möjlighet föreslås utvägen att i överrätterna utarbetas sammanfattningar av utsagorna från underrätterna, i vilket fall det emellertid ur rättssäkerhetssynpunkt skulle bli erforderligt att bereda parterna tillfälle till granskning på förhand av sammanfattningarna. Mot propositionens förslag i vad det innebär att sammanfattning av utsaga, som upptagits genom stenografi eller på fonetisk väg, icke skall ingå i protokollet har motionärerna däremot icke någon invändning i sak. Motionärerna anför vidare, att hela problemet rörande protokolleringen och direktupptagningen av utsagor är å ena sidan av mycket stor betydelse för domstolarna såväl ur processuell som ur arbetsekonomisk synpunkt men å andra sidan invecklat och svårlöst. De anser därför lämpligt att, i stället för att genomföra föreslagna ändringar, överlämna frågan till allsidigt övervägande av 1951 års rättegångskommitté, särskilt med hänsyn till den ändrade situation som uppkommit genom inspelningsapparaternas nuvarande dominerande ställning vid domstolarna.

Remissyttranden

I den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver har utskottet inhämtat yttranden över motionen I: 523, i vad den avser föreslagna ändringar i protokolleringsreglerna, samt motionerna I: 554 och II: 700 från *Göta hovrätt* och *hovrätten för Västra Sverige*. Därjämte har *föreningen Sveriges härads-hövdingar*, *föreningen Sveriges stadsdomare*, *Sveriges advokatsamfund*, *föreningen Sveriges landsfogdar*, *föreningen Sveriges stadsfiskaler* och *föreningen Sveriges landsfiskaler* beretts tillfälle avgiva yttranden över angivna motioner.

Samtliga remissinstanser har i likhet med motionärerna ställt sig bestämt avvisande till förslaget att föreskriva en begränsning av de stenografiska och fonetiska direktupptagningarna till att avse vad som kan antagas vara av betydelse i målet. I allmänhet understrykes kraftigt att en sådan anordning skulle komma att medföra avsevärda olägenheter av det slag i motionerna framhålles.

Göta hovrätt uttalar, att ingen tvekan råder om att de olägenheter förslagets genomförande skulle medföra för underrätterna vida överväger de nackdelar gällande ordning innebär för överrätterna.

Styrelsen för advokatsamfundet anför bl. a.:

De invändningar motionärerna framställt mot de i propositionen föreslagna ändringarna i nämnda lagrum äro enligt styrelsens uppfattning välgrundade. Kungl. Maj:ts förslag synes bygga på en anmärkningsvärd underskattning av svårigheterna att i förväg veta, i vad mån en utsaga är av betydelse. I många fall är det icke blott svårt utan t. o. m. omöjligt att veta detta. Att ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition i ifrågavarande hänseende skulle medföra betydande olägenheter för rättsskipningen i underrätterna är enligt styrelsens mening ovedersägligt. Vad motionärerna i detta hänseende anfört finner styrelsen riktigt.

Stadsfiskalsföreningen anför såsom skäl mot reformen bl. a.:

Det förutsättes här i enlighet med rättegångsbalkens grundprinciper, att parterna, d. v. s. advokater och åklagare, leda förhören. Det förutsättes vidare av samma skäl, att ordföranden i rätten icke på förhand bundit sig för någon uppfattning i t. ex. skuldfrågan. Med dessa utgångspunkter uppkommer frågan, hur ordföranden skall kunna bedöma i vilken omfattning utsagan kan antagas vara av betydelse i målet. Endast den som satt sig in i processmaterialet, bildat sig en uppfattning på grund härav, kan bedöma betydelsen av frågan och syftet med densamma. Att under sådana förhållanden giva ordföranden möjlighet att på anförda skäl avbryta bevisupptagningen, måste innebära en ständig källa till irritation. För övrigt skulle detsamma innebära en återgång till de förhållanden, som understundom förekommo, innan stenografisk och fonetisk upptagning ägde rum. Vidare bör erinras om att ett meningsutbyte om »betydelsen» knappast torde kunna äga rum, då härigenom syftet med frågan blottas. Ändamålet med förhören att söka vinna klarhet om den materiella sanningen torde försvåras. Dessutom skulle ordförandens opartiskhet kunna, med rätt eller orätt, sättas i fråga, därest han skulle utöva den honom enligt förslaget tillkomna rätten, då han härigenom skulle kunna giva uttryck för en ståndpunkt i målet.

Häradshövdingeföreningen anför:

Föreningen delar helt de synpunkter som i motionerna framförts beträffande den föreslagna ändringen av första stycket i 6 kap. 9 § rättegångsbalken. Om med ändringen verkliga skulle avses att från direktupptagning undantaga allt som kan antagas icke bli av betydelse i målet och att därigenom framtvinga att domstolarna i någon större utsträckning skulle bli nödsakade att i stället för direktupptagning begagna sig av sammanfattande diktamen till stenograf eller inspelningsapparat, skulle de stora fördelar för rättegångsförfarandet vid underrätterna, som den fonetiska direktupptagningen av utsagor innebär, till väsentlig del givas tillspillo. Föreningen vill i detta hänseende särskilt återropa de i herr Alexandersons motion an-

förda olägenheterna vid användandet av fonetisk direktupptagning som skulle bli en följd av förslaget. Vidare vill föreningen framhålla, att metoden med sammanfattande diktamen till stenograf eller apparat ställer stora krav på rättens ordförande, medför icke önskvärda avbrott i förhandlingens gång och förlänger handläggningstiden. Beaktas bör ytterligare att varje sammanfattning av en utsaga innebär en tolkning av utsagan och därmed en risk för förvanskning av dess rätta innehåll eller åtminstone för att nyanseringar i utsagan gå förlorade samt att man icke kan förvänta, att den hörde eller parterna eller deras ombud alltid skola uppmärksamma och påpeka dylikt.

I vad propositionens förslag innebär att sammanfattning av utsaga, som upptages genom stenografi eller på fonetisk väg, icke skall ingå i protokollet, vilket spörsmål även berörts i motionerna I: 554 och II: 700, har förslaget tillstyrkts eller lämnats utan erinran av samtliga remissinstanser. Tillstyrkande yttranden har avgivits av *Göta hovrätt* och *stadsdomarföreningen*. Från hovrättens sida göres dock den anmärkningen mot lagtextens utformning, att ändringen icke framgår av ordalagen i 9 § första stycket i förslaget.

Till det i motionerna I: 554 och II: 700 väckta förslaget om en utredning av hela problemet rörande protokolleringen och direktupptagningen av utsagor har flertalet av remissinstanserna intagit en positiv inställning.

Vissa nya uppgifter rörande målbalanser m. m.

Enligt inhämtade upplysningar uppvisade vid 1956 års utgång 13 av landets 47 rådhusrätter en målbalans, innefattande såväl tvistemål som brottmål, som översteg 15 procent av det antal mål som under året slutligt handlagts av respektive rådhusrätt. Hos sju av dessa rådhusrätter, Stockholms rådhusrätt samt rådhusrätterna i Uddevalla, Motala, Skellefteå, Umeå, Varberg och Ystad, översteg målbalansen 20 procent av årsavverkningsresultatet och utgjorde målbalansen respektive 34,1, 24,0, 27,6, 38,4, 25,7, 21,6 och 23,11. Återstående sex rådhusrätter hade målbalanser av mellan 15 och 20 procent av årsavverkningsresultatet.

För häradsrätternas del torde vid samma tidpunkt situationen ha varit, att 81 av landets 117 domsagor uppvisade en målbalans, uppgående till mera än 16 procent av årsavverkningsresultatet. I 16 av dessa domsagor utgjorde balansen 30 procent eller mera och i 38 domsagor 20 procent eller mera.

I detta sammanhang må anmärkas, att Stockholms stads rätts- och polisdirektion i skrivelse av den 23 oktober 1957 till utskottet — under hänvisning till att arbetssituationen vid Stockholms rådhusrätt vore ytterligt besvärande och att såväl på brottmålsavdelningarna som vid tvistemålsavdelningarna förekom väntetider, som överskred vad som kunde anses försvarligt — framhållit angelägenheten av att den förevarande propositionens förslag om ändrad sammansättning av rådhusrätt i brottmål genomfördes. Direktionen har ock anfört, att det särskilt ur de synpunkter den hade att företräda var betydelsefullt att sådana ändringar vidtogs, att rådhusrätten med

i huvudsak oförändrad personalorganisation kunde avgöra ett större antal mål än för närvarande.

Vidare är att märka, att stadskollegiet i Stockholm i sitt statutlåtande över förslag till utgifts- och inkomststat för år 1958 tillstyrkt att medel anvisades till inrättande vid Stockholms rådhusrätt av en ny avdelning för tredomar-brottmål, med begränsning till första halvåret. Tidsbegränsningen betingas av att de ändringar i domförhetsreglerna, som föreslagits i förevarande proposition, bedömts kunna träda i kraft tidigast den 1 juli 1958, därvid ock förutsatts att rättsdirektionen skulle ha att såsom särskilt ärende framlägga förslag till de ändringar i organisationen, som kunde föränledas av riksdagens beslut i ämnet.

Utskottet

Domförhetsreglerna

I enlighet med vad som förutsattes vid rättegångsreformens genomförande har under senare tid upptagits reformarbete avseende domstolsväsendets organisation. Inom stadsdomstolsutredningen pågår sålunda utredning rörande rådhusrätternas förstatligande samt deras framtida organisation. Vid sitt ställningstagande till frågan om rådhusrätternas organisation har utredningen att beakta förhållandet mellan dessa domstolar och övriga allmänna underrätter. Även frågor rörande häradsrätternas sammansättning och häradsnämndens rösträtt omfattas av utredningens uppdrag. I det problemkomplex, till vilket utredningen alltså har att taga ställning, ingår som en viktig del spörsmålet om lekmännens deltagande i rättskipningen i första instans och formerna därför.

Enligt vad i propositionen upplyses har utredningen, som hittills hunnit ingå i närmare överväganden allenast av frågan om de allmänna underrätternas sammansättning, ännu framför sig ett omfattande utredningsarbete, som berör stora och invecklade frågor. Med hänsyn bl. a. härtill har det antagits att de slutliga reformförslagen på detta område icke kan beräknas bli förverkligade förrän avsevärd tid förflutit.

I propositionen föreslås, på grundval av förslag av utredningen i ett avgivet delbetänkande, vissa ändringar i rättegångsbalkens regler om rådhusrätts domförhet i brottmål. Enligt gällande rätt är rådhusrätt i brottmål, liksom i tvistemål, domför med tre eller fyra lagfärna domare. Från handläggning i denna sammansättning undantages emellertid mål som rör ansvar för brott, varå kan följa straffarbete i två år eller därutöver. I sådana grövre brottmål skall rådhusrätt äga motsvarande sammansättning som i allmänhet gäller för häradsrätt, d. v. s. bestå av en lagfaren domare samt nämnd om minst sju och högst nio ledamöter. Dessutom gäller att rådhusrätt är domför med en lagfaren domare ensam i mål som endast rör ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och i vilka anledning ej förekommer att målsägande finnes. I dessa bagatellmål är häradsrätt dom-

för med lagfaren domare och tremansnämnd. De brottmål som i rådhusrätt handlägges av juristkollegium, de s. k. tredomarbrottmålen, utgöres alltså av mål rörande brott, varå som högsta straff stadgas straffarbete under två år eller fängelse, eller ock bötesbrott där målsägande finnes. Då nämnd deltagar, föreskrives för såväl rådhusrätt som häradsrätt den omröstningsregeln, att vid meningsskiljaktighet mellan nämndens och ordförandens mening nämndens mening skall gälla om minst sju ledamöter förenar sig därom; i annat fall gäller ordförandens mening. I propositionen föreslås den juristkollegiala sammansättningen av rådhusrätterna avskaffad för brottmålen del och ersatt med den ordningen att rådhusrätt i brottmål, fränsett bagatellmålen, alltid skall bestå av en lagfaren domare och nämnd, dock att i nämnden icke behöver sitta flera än tre, när fråga är om brott, varå icke kan följa straffarbete eller avsättning. Innebörden av förslaget blir, förutom en utvidgning av den större nämndens kompetensområde till att omfatta alla straffarbetsbrott, att huvuddelen av tredomarbrottmålen skall kunna handläggas av rådhusrätt sammansatt av en lagfaren domare och den mindre nämnden.

Det har invänts, att frågan om rådhusrätts sammansättning i brottmål icke lämpligen bör redan nu upptagas i betraktande av den kommande stora reformen av rådhusrätternas organisation och ställning. De skäl som närmast föranlett förslaget framläggande äger emellertid utomordentlig tyngd. Vid åtskilliga rådhusrätter förekommer en arbetssituation som är mycket ogynnsam. Förhållandet har länge varit uppmärksammat och även föranlett förslag till ändrad lagstiftning i syfte att höja rådhusrätternas effektivitet. Sedan 1954, då riksdagen senast hade att taga ställning till ett sådant förslag, har måltillströmningen fortsatt att öka. Det finns ingen anledning antaga, att denna tendens ej kommer att bestå. Med bilismens fortsatta tillväxt kommer antalet trafikmål sannolikt att stiga. Även ett annat förhållande måste beaktas. För närvarande har polisen en betydande arbetsbalans, och lyckas man bemästra denna, kommer det att medföra en ytterligare och avsevärd ansvällning av domstolarnas arbetsbörda. Särskilt i Stockholm är läget — både vid rådhusrätten och hos åklagare- och polismyndighet — direkt oroande. Den mycket betydande del av rättsvården som ankommer på Stockholms rådhusrätt gör det ur allmänna synpunkter till ett viktigt önskemål att denna domstol fungerar snabbt och effektivt. Såsom framgår av propositionen förekommer avsevärda arbetsbalanser även vid andra rådhusrätter. Detta är, något som advokatsamfundet särskilt understrukt, ägnat att i orimlig grad förlänga processtiderna. Det inses lätt att olägenheterna härav särskilt för brottmålen del inger allvarliga betänkligheter ur såväl rätts-säkerhetssynpunkt som kriminalpolitiska synpunkter. Utskottet anser det naturligt att i detta läge taga under övertvägande frågan om och i vad mån förbättringar redan nu kan företagas med avseende å domstolsorganisationen, syftande till att skapa större möjligheter för domstolarna att bemästra den ökade arbetsmängden.

Propositionens förslag innebär ett utvidgat lekmannadeltagande i städer-

nas rättskipning, vilket kan sägas innebära ett fullföljande av den reformväg som beträddes vid rättegångsbalkens tillkomst. Inom utskottet synes ock råda enighet om att lekmän i större omfattning än för närvarande bör delta i brottmålsrättskipningen i stad med rådhusrätt. Tanken att en sådan ändring skulle — på sätt nu föreslås i propositionen — ske genom införande av en mindre nämnd för lindrigare brottmål har kommit till uttryck i utskottets av riksdagen godkända utlåtande nr 25/1954. Mot den föreslagna tremansnämnden kan någon erinran ur rättssäkerhetssynpunkt ej med fog framställas. Med hänsyn härtill måste de farhågor som uppkommit för att det föreliggande förslaget ej skulle låta sig inpassa i den slutliga domstolsorganisationen anses överdrivna. Godtages att tre nämndemän är till fyllest för de mål varom nu är fråga kan svårigen inses, varför icke denna sammansättningsform skulle behållas även framdeles. Även om smärre jämkningar beträffande nämndens storlek skulle komma att bli erforderliga i framtiden, torde detta icke vara ägnat att medföra några olägenheter. I vart fall låter sig den nu föreslagna ordningen vida bättre än den nuvarande förena med den omorganisation av städernas domstolar som är att förutse vid ett förstatligande.

Av skäl som anförts anser därför utskottet, att hinder av hänsyn till det kommande reformarbetet icke behöver möta att genomföra en reform i den riktning som nu föreslagits.

En granskning av förslagets innebörd ger vid handen att åtskilliga fördelar är förenade med detsamma. Frånsett att, såsom ovan berörts, lekmän kommer att delta i avgörandet av så gott som alla brottmål, något som enligt en numera allmänt företrädd uppfattning är av stort värde för rättskipningen, innebär reformen en betydande organisatorisk förbättring så till vida att rådhusrätternas arbetskapacitet kommer att väsentligt ökas. Även om, såsom framhållits vid remissbehandlingen och i motionerna, domstolen i den föreslagna sammansättningen skulle till följd av ökad handläggningstid ha en något lägre arbetskapacitet per sessionsdag än om tre fackdomare sitter i rätten, kvarstår dock att reformen möjliggör ett långt mera effektivt utnyttjande av domarpersonalen. Reformen kommer därför att föra med sig att nu förekommande besvärande arbetsbalanser kan avarbetas samt en framtida väntad måltillströmning avverkas utan att den ur flera synpunkter icke önskvärda ökning av domarkåren behöver företagas som eljest skulle bliva erforderlig. Redan nu är det ur kommunalekonomisk synpunkt otvivelaktigt angeläget att domarkåren ej överdimensioneras. Härtill kommer den viktiga statsfinansiella synpunkten att en onödigt stor stadsdomarkår kan vara ägnad att i framtiden försvåra genomförandet av rådhusrätternas förstatligande.

Genom förslaget införes en sammansättningsform som redan förekommer i häradsrätterna. Härigenom tages ett i och för sig motiverat steg i riktning mot en mera enhetlig underrättsorganisation. Likformigheten blir större än för närvarande så till vida som grundformen för sammansättning i brottmål, lagfaren ordförande och nämnd, blir densamma i rådhusrätt och

häradsrätt. I jämförelse härmed synes det visserligen ur likformighetssynpunkt av mindre betydelse, att bland annat kompetensområdet för tremansnämnden under en övergångstid icke blir detsamma i de båda slagen av underrätter. Såsom i propositionen framhålles, kan en omedelbar utvidgning av den mindre häradsnämndens behörighet nämligen icke anses vara påkallad av något starkare praktiskt behov. Ur principiell synpunkt hade det emellertid varit önskvärt att i detta sammanhang jämväl häradsrätternas domförelsesregler blivit föremål för omprövning för att därigenom skapa möjlighet att ernå full likformighet i fråga om underrätternas sammansättning. Där est propositionens förslag bifalles skulle, såsom i motionen II: 697 framhålles, olikheten i domförelsehänseende mellan häradsrätterna och rådhusrätterna komma att bli bestående under avsevärd tid framåt. Att i enlighet med motionsyrkandet på nuvarande stadium — utan föregående remiss — upptaga spörsmålet om ändring härvidlag för häradsrätternas del torde dock icke lämpligen böra ske. Utskottet finner det emellertid önskvärt, att denna fråga, därest föreliggande förslag antages av riksdagen, snarast möjligt och utan avvaktan på slutförandet av utredningens uppdrag tages upp till övervägande och att därav föranledda förslag förelägges riksdagen.

I flera motioner och även inom utskottet har den tanken framförts att förslagets genomförande skulle för de berörda städernas vidkommande medföra en ökad kostnadsbelastning. Häremot kan till en början anföras, att för sådana städer, där den nuvarande organisationen är eller tenderar till att bli otillräcklig för arbetsuppgifternas fullgörande och vilka alltså för närvarande eller inom en snar framtid står inför tvånget att utöka den dömande personalen, torde den föreslagna ordningen komma att på grund av det minskade behovet av sådan personal bli fördelaktig ur ekonomisk synpunkt. För andra städer däremot kommer, såsom departementschefen framhåller, förslagets genomförande att under en övergångstid medföra vissa kostnadsökningar. Dessa ekonomiska verkningar kan dock enligt utskottets mening icke bli av den storleksordningen, att de vid bedömningen av reformen bör tillmätas avgörande betydelse. I detta sammanhang må erinras, att Svenska stadsförbundet tillstyrkt det till grund för propositionen liggande utredningsförslaget. Någon avgörande vikt kan ej heller tilläggas det från en del håll framskjutna spörsmålet, huruvida rättsbildad befattningshavare oundgängligen bör krävas såsom protokollförare. Det synes råda enighet om att sådan kvalifikation i allmänhet icke erfordras för de egentliga protokollföraruppgifterna. För andra uppgifter, särskilt för biträde med målens beredande och domars uppsättande, är utan tvivel tillgång till juristutbildad personal av värde. Särskilt är detta fallet i mål med mera omfattande utredning. I dessa mål måste dock ordföranden ändå ingående ägna sig åt dessa uppgifter, i synnerhet åt domskrivningen. I mindre och enklare mål åter är uppgifterna i fråga ofta av sådan beskaffenhet att det i viss utsträckning låter sig göra att använda icke rättsbildad personal. Under alla förhållanden är det ett önskemål att så långt möjligt inskränka ianspråktagandet av ordinarie domare för dessa arbetsuppgifter, vilka däremot synes ligga väl

till för yngre jurister. I den mån städerna framdeles skulle finna behov av att för sådana uppgifter anställa unga jurister, torde det därför böra övervägas att i administrativ ordning likställa notariatjänstgöring vid rådhusrätt med tingsjämsstgöring.

Med hänsyn till vad sålunda anförts anser utskottet övervägande skäl tala för att redan nu genomföra en reform i den riktning som i propositionen föreslås. Vad angår den mindre nämndens storlek och avgränsningen av den-
nas kompetensområde anser utskottet, att propositionens förslag innebär en lämpligt avvägd lösning. Utskottet får därför tillstyrka bifall till de med avseende å domförheten föreslagna ändringarna i rättegångsbalken.

De förslag till ändring av särskilda domförhetsregler, som propositionen innehåller, har icke givit anledning till någon erinran från utskottets sida.

Frågor om protokolleringen vid domstol

Enligt gällande bestämmelser i rättegångsbalken: skall vid rätten avgiven utsaga av vittne, sakkunnig, part under sanningsförsäkran eller målsägande, då han höres i anledning av åklagarens talan, antecknas i det protokoll som föres särskilt för varje mål. Anteckning skall dock ske endast i den omfattning utsagan kan antagas vara av betydelse i målet. Vad som sålunda upptecknats skall genom uppläsning eller på annat sätt granskas av den hörde, som därefter skall tillfrågas om han har något att erinra mot innehållet. Utsaga kan emellertid också — efter rättens förordnande — i stället för att antecknas i protokollet upptagas genom stenografi eller på fonetisk väg (s. k. direktupptagning). För stenografisk upptagning gäller motsvarande regel som ovan nämnts vad beträffar granskningen av upptagningens innehåll. Däremot erfordras ej sådan granskning i fråga om fonogram. På grund av en år 1952 företagen lagändring gäller f. n. enligt föreskrifter, utfärdade i administrativ ordning, att vad som upptagits på fonetisk väg icke behöver återgivas i vanlig skrift med mindre rätten eller, om målet fullföljts, högre rätt finner det erforderligt eller part eller annan begär avskrift. Stenogram skall däremot alltid återgivas i vanlig skrift.

I propositionen föreslås till en början den ändringen av gällande regler, att sådan stenografisk eller fonetisk upptagning, varom rätten såsom ovan angivits äger förordna, skall begränsas till att avse upptagning i den omfattning utsagan kan antagas vara av betydelse i målet. Bakom förslaget ligger närmast syftet att råda bot för vissa olägenheter för överrätterna, som särskilt bruket av de tekniska hjälpmedlen medfört. Såsom departementschefen framhåller torde vid rättegångsbalkens tillkomst utgångspunkten ha varit att direktupptagningarna skulle innebära ett fullständigt och ordagrant återgivande av den avgivna utsagan. Avsett var emellertid också att denna metod skulle förbehållas främst för sådana fall, då det låg vikt på ett noggrant återgivande av utsagans innehåll eller förhöret var omfattande. I propositionen upplyses att utvecklingen emellertid gått i den riktningen att direktupptagning kommit att särskilt i underrätterna användas i en betydligt större utsträckning än som avsetts. Den närmaste anledningen härtill är att

denna form av upptagning medför stora fördelar. Den fonetiska upptagningen har visat sig fördelaktig genom att icke verka störande på förhandlingen, särskilt på grund av att det är obehövt att genom upprepning kontrollera om utsagan uppfattats riktigt. Den omfattande användningen av direktupptagning medför emellertid — framhålles det — att alltför mycket kommer med, vilket föranleder att målen genom de vidlyftiga utskriften sväller ut. Härigenom har arbetet i överrätterna med fullföljda mål, vari dylika utskrifter finnes, kommit att ta oproportionerligt lång tid. Departementschefen har därför ansett påkallat att beträffande direktupptagningarna föreskriva samma begränsning som gäller för protokollsanteckningarna.

Mot den sålunda föreslagna begränsningen vänder man sig i motionerna I: 554 och II: 700. Under erinran om att direktupptagning av utsagor på fonetisk väg för underrätterna med deras alltmera ökade arbetsbörda är av största betydelse såsom den mest tids- och arbetsbesparande metoden framhålles, att det bör i första hand tillses att förfarandet så anordnas, att det blir lämpligt för underrätterna. Enligt motionärernas mening synes det klart, att i förslaget åsyftad begränsning av direktupptagningarna i praktiken icke kan genomföras utan att betydande olägenheter skulle uppstå. Förutom att motionärerna erinrar om svårigheten att på förhand veta i vad mån en utsaga är av betydelse framhålles, att det är av största vikt att förhör får fortgå ostört samt att bortskärning av delar av en utsaga lätt kan föranleda att senare uttalanden icke framstår i sitt rätta sammanhang. Särskilt framträdande blir enligt motionärernas mening svårigheterna att genomföra en begränsning då, såsom enligt nuvarande ordning vanligen är fallet, förhöret ledes av åklagare eller advokat, eftersom i sådant fall rättens ordförande ibland icke kan omedelbart få klart för sig vart framställda frågor syftar. Några av de synpunkter, för vilka nu redogjorts, kommer också till synes i motionen I: 523.

Vid den remissbehandling av motionerna, som förevarit, har samtliga remissinstanser ställt sig avvisande till propositionens förslag. Flertalet av de i motionerna framförda synpunkterna har vunnit anslutning hos remissinstanserna. Från något håll har framhållits att den föreslagna anordningen måste, när åklagare eller advokater leder förhören, bli en ständig källa till irritation. Det har också uttalats att, därest förfarandet gestaltas på sätt i propositionen utvecklats, tvekan icke råder om att de olägenheter, som skulle uppkomma för underrätterna, vida skulle överväga de nackdelar gällande ordning innebär för överrätterna.

Utskottet kan i allt väsentligt instämma i de synpunkter på föreliggande spörsmål, vilka funnit uttryck i motionerna och vid remissbehandlingen. Förslagets genomförande skulle enligt utskottets mening utan tvivel för underrätterna, där rättegångsväsendets tyngdpunkt ligger, kunna medföra avsevärda svårigheter till nackdel för rättsskipningen där. Beaktas bör jämväl i detta sammanhang att endast en ringa del av de vid underrätterna förekommande målen fullföljes till högre rätt. Vad angår de berörda olägenheterna för överrätterna är till en början att märka att i fullföljda mål möj-

ligheten att förebringa bevisning genom uppläsning av upptecknade eller inspelade utsagor i viss omfattning är beskuren. Det synes vidare icke uteslutet att på andra vägar än nu föreslagits motverka olägenheter av detta slag. I motionerna I: 554 och II: 700 ges anvisning på möjliga utvägar härvidlag. Den lösning som här skisserats innefattar i huvudsak att förebringandet av utsagan skulle kunna ske i form av en sammanfattning, som parterna varit i tillfälle att granska. Det synes utskottet önskvärt att det tages under närmare övervägande, huruvida denna eller andra tänkbara lösningar kan utgöra en framkomlig väg att komma till rätta med de problem som här avses. På grund av vad sålunda anförts kan utskottet icke biträda propositionens förslag till obligatorisk begränsning av direktupptagningarna.

Det framlagda förslaget innebär också ändring i förhållande till gällande rätt i ett annat avseende. Inom domstolarna har den praxis utbildad sig att anteckning i protokollet av utsaga sker med hjälp av stenografering eller ljudupptagningsapparat. I sådana fall torde det tillgå så att ordföranden eller protokollföraren efter utsagans avgivande i den hördes närvaro till stenograf eller i apparaten dikterar en sammanfattning av utsagan, varefter det dikterade återges i vanlig skrift och införes i protokollet. På grund av att sammanfattning av dylikt slag är att anse som protokollsanteckning måste den enligt gällande bestämmelser alltid utskrivas, även om sammanfattningen indikerats i ljudupptagningsapparat. Propositionens förslag i denna del innebär, att sammanfattningar av här avsett slag icke skall ingå i protokollet utan erhålla sin reglering i samma ordning som är föreskrivet för direktupptagningar, därvid dock för fonografiska sammanfattningar erfordras en särskild föreskrift om kontroll av sammanfattningens innehåll. Med de regler som f. n. gäller beträffande utskrift av fonogram blir härav en följd att för sammanfattningar som inspelats å ljudupptagningsapparat kommer att gälla samma lättnader som för fonografiska direktupptagningar.

Mot förslaget i denna del har icke framställts någon erinran i sak vare sig i motionerna eller vid remissbehandlingen. Ej heller utskottet har funnit anledning att motsätta sig detta reformförslag, som synes ägnat att bereda domstolarna viss lättnad i fråga om protokolleringen. Förslaget synes lämpligen böra genomföras genom att viss jämkning sker av propositionens förslag till ändring i 6 kap. 9 § rättegångsbalken. För uppfyllande av stadgandet om kontroll av riktigheten av utsaga torde vid upptagningar på fonetisk väg av sammanfattningar den ordningen böra tillämpas, att den hörde beredes tillfälle att åhöra inspelningen och att han därefter tillfrågas om han har något att erinra mot innehållet. Nyssnämnda stadgande bör i enlighet med lagrådets förslag erhålla plats som andra stycke i paragrafen.

I motionerna I: 554 och II: 700 framhålles såsom önskvärt att hela problemet om protokolleringen och direktupptagningen av utsagor överlämnas till 1951 års rättegångskommitté för allsidigt övervägande, därvid skulle särskilt beaktas den ändrade situation som uppkommit genom ljudupptagningsapparaternas nuvarande dominerande ställning vid domstolarna. Utskottet delar den i motionerna framförda uppfattningen att en ända-

målsenlig lösning av dessa invecklade och svårlösta frågor är av stor betydelse för domstolarna ur såväl processuell som arbetsekonomisk synpunkt. Önskvärdheten av att de olägenheter för överrätterna som följer av användningen av direktupptagningar i möjligaste mån motverkas har utskottet redan förut framhållit. Det synes även i övrigt antagligt att en omprövning av protokollersreglerna skulle kunna medföra förbättringar. Oaktat utskottet sålunda har en positiv inställning till motionärernas hemställan i denna del, är utskottet icke f. n. berett att ge sitt förord därtill. Det förefaller nämligen vara anledning att något avvakta ej endast verkningarna av den reform utskottet ovan förordat utan även den pågående snabba utvecklingen inom kontorstekniken.

Mot den inskränkning i skyldigheten att föra protokoll, som de i propositionen föreslagna ändringarna i 6 kap. 1 § rättegångsbalken innebär, har utskottet icke funnit anledning till erinran och får alltså tillstyrka förslaget i denna del.

I kraftträdande m. m.

De lagändringar utskottet enligt det ovan upptagna förordat synes böra träda i kraft den 1 januari 1959 och erhålla generell tillämplighet.

Under återopande av det anförda får utskottet hemställa,

A) att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i de genom propositionen framlagda lagförslagen — måtte för sin del antaga

1. propositionens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken med den ändringen att 6 kap. 9 § och övergångsbestämmelsen erhåller följande lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

6 KAP.

9 §.

Rätten äge förordna, att utsaga av part, målsägande, vittne eller sakkunnig skall, *i den omfattning utsagan kan antagas vara av betydelse i målet*, i stället för att antecknas i protokollet upptagas genom stenografi eller på fonetisk väg.

Rätten äge förordna, att utsaga av part, målsägande, vittne eller sakkunnig skall i stället för att antecknas i protokollet upptagas genom stenografi eller på fonetisk väg. *I denna ordning må ock upptagas sammanfattning av utsaga, avseende vad som kan antagas vara av betydelse i målet.*

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

Stenograf utses — — — av rätten.

Stadgandet i 8 § andra stycket i detta kapitel *skall i tillämpliga delar gälla beträffande utsaga, som upptagits genom stenografi, ävensom beträffande på fonetisk väg upptagen sammanfattning av utsaga.*

Stadgandet i 8 § andra stycket i detta kapitel äge motsvarande tillämpning beträffande utsaga, som upptagits genom stenografi. *Vad nu sagts skall ock gälla vid upptagning på fonetisk väg beträffande den del av utsagan, som icke upptagits ordagrant.*

Stenograf utses — — — av rätten.

Bestämmelser om — — — — — av Konungen.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1958. Om rådhusrätts sammansättning i mål, vari huvudförhandling påbörjats före nämnda dag, gälle vad i äldre lag är stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1959. Om rådhusrätts sammansättning i mål, vari huvudförhandling påbörjats före nämnda dag, gälle vad i äldre lag är stadgat.

2. propositionens övriga lagförslag med den ändringen beträffande vart och ett av dem att de i övergångsbestämmelserna intagna orden »den 1 januari 1958» utbytes mot orden »den 1 januari 1959»;

B) att motionerna I: 521 och II: 669, I: 523, I: 553 och II: 699, I: 554 och II: 700, II: 697 samt II: 698, i den mån de icke kan anses besvarade genom vad utskottet ovan anförts och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 28 november 1957

På första lagutskottets vägnar:

OLOV RYLANDER

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Branting, Per Olofsson*, fru Sjöström-Bengtsson, fru Gärde Widemar, herrar Domö, Theodor Johansson och Alexanderson;

från andra kammaren: herrar Rylander, Gezelius*, Hedqvist, Gustafsson i Borås, Onsjö, Fröding, Jacobsson i Sala och fröken Bergegren.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Rylander, Branting*, fru *Gärde Widemar*, herrar *Domö, Alexanderson, Gezelius, Gustafsson* i Borås och *Jacobsson* i Sala, vilka ansett att utskottet i sitt yttrande bort anföra följande:

»Domförhetsreglerna

I enlighet — — — (lika med utskottet) — — — formerna därför.

Enligt vad i propositionen upplyses har utredningen, som hittills hunnit ingå i närmare överväganden allenast av frågan om de allmänna underrätternas sammansättning, ännu framför sig ett omfattande utredningsarbete, som berör stora och invecklade frågor. Med hänsyn bl. a. härtill har det antagits att de slutliga reformförslagen på detta område icke kan beräknas bli förverkligade förrän avsevärd tid förflutit. Utredningen har emellertid enligt vad som upplysts för avsikt att framlägga betänkande avseende principerna för domstolsorganisationen.

I propositionen — — — (lika med utskottet) — — — mindre nämnden.

Utskottet vill till en början erinra om att förslag om begränsade reformer beträffande domförhetsreglerna år 1954 varit föremål för riksdagens prövning. Det förslag som då framlades innebar att de allmänna underrätterna i den sammansättning, som gällde för bötesmålen — alltså med en lagfaren domare ensam i rådhusrätt samt en lagfaren domare och tremansnämnd i häradsrätt — skulle äga handlägga även andra brottmål, såframt i det särskilda fallet svårare straff än böter icke befanns ifrågakomma. Förslaget vann icke riksdagens bifall. I sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 25) uttalade första lagutskottet betänkligheter mot att förslaget vad anginge rådhusrätterna skulle medföra att ensamdomare i stor utsträckning komme att få pröva bevisfrågor, en anordning som icke läte sig förena med den i rättegångsbalken antagna grundsatsen att bevisprövning i princip borde ankomma på flera domare. På tal fördes också vid detta tillfälle frågan om utvidgande av lekmannainflytandet i rådhusrätterna till att omfatta jämväl de mindre brottmålen. I anledning av ett uttalande i propositionen att denna fråga borde upptagas i ett större sammanhang och närmast i anslutning till en utredning om rådhusrätternas förstatligande anförde utskottet, att den omständigheten, att en dylik utredning, som torde komma att i hela dess vidd omfatta frågan om rådhusrätternas framtida organisation, vore att förvänta inom en snar framtid, utgjorde ytterligare ett skäl att icke genomföra en reform som i så hög grad berörde organisationen av rådhusrätterna.

Att i nuvarande läge, då hela frågan om rådhusrätternas framtida organisation samt sammansättningen av dessa och övriga underrätter är föremål för en förutsättningslös och omfattande utredning, genomföra den i förevarande proposition föreslagna ändringen av reglerna om rådhusrätts domförhet i brottmål synes betänkligt främst ur den synpunkten att alla de spörsmål, som härmed äger samband, bör övervägas i ett sammanhang. Att man vid den tidigare riksdagsbehandlingen utgått från att detta skulle ske torde

vara uppenbart. I ett nyligen av professorn i processrätt vid Uppsala universitet Per Olof Ekelöf utgivet arbete har också med rätta anmärkts, att vårt domstolsväsen icke blivit föremål för en enhetlig och genomgripande reform, som baserat sig på några genomlänkta värderingar, utan endast partiellt reformerats. I detta sammanhang har också de problem som uppkommer vid ett samlat övervägande av domstolsorganisationen närmare belysts. Visserligen åberopas från departementschefens sida, att utredningen i belänkandet förklarar sig anse, att dess fortsatta arbete icke kommer att rubba grunderna för förslaget. Det är emellertid av naturliga skäl icke möjligt att på grundval av det hittills föreliggande utredningsmaterialet bilda sig någon säker uppfattning om hur underrätternas sammansättning ens i stora drag slutligen kommer att gestaltas. Det synes för övrigt icke välbetänkt att, innan de skilda spörsmålen genom en grundlig undersökning erhållit tillräcklig belysning, söka taga ställning härtill. Den riktiga gången av det viktiga lagstiftningsärende, som förberedes av utredningen, synes utskottet vara, att riksdagen, sedan utredningen framlagt principbetänkande rörande hela frågan om underrätternas domförhet i framtiden, beredes tillfälle att taga ställning därtill. Därvid kan överblickas huruvida och i vilken omfattning av utredningen förordade reformer kan och bör genomföras etappvis, vilket i och för sig kan befinnas önskvärt med hänsyn till att utredningsuppdraget kan förväntas taga lång tid i anspråk.

Såvitt nu kan bedömas torde det vara ett önskemål att det kommande reformarbetet präglas av en strävan att åstadkomma en mera enhetlig underrättsorganisation än för närvarande. I detta hänseende går emellertid förslaget närmast i motsatt riktning så till vida att därigenom tillskapas en ny olikhet mellan städernas domstolar och övriga underrätter, i det att nämnden i rådhusrätt kommer att, även i mål om frihetsstraff eller skadestånd, bestå av allenast tre ledamöter, medan i häradsrätt en sådan sammansättning får förekomma endast i bötesmål och ej i något fall i fråga om skadestånd. En sådan skillnad kan uppenbarligen icke motiveras med någon skillnad i fråga om ordförandens eller nämndemännens kompetens i rådhusrätt och häradsrätt och måste därför framstå såsom godtycklig. Denna bristande enhetlighet i fråga om domförheten skulle bli så mycket mera framträdande som det övervägande flertalet av brottmålen beröres därav. Att nu för en övergångstid införa en sådan ny olikhet synes så mycket mindre lämpligt som, såsom ovan nämnts, utredningen avser att framlägga principbetänkande rörande domstolsorganisationen. Efter propositionens framläggande har också en av utredningens ledamöter, herr Fröding, i en motion, II: 697, påpekat, att det ur principiell synpunkt knappast kunde vara riktigt att även i framtiden tillämpa olika regler i rådhusrätt och häradsrätt, såvitt angår domstolens sammansättning i brottmål, samt att denna olikhet, om propositionen oförändrad bifölles, komme att bli bestående för avsevärd tid framåt. Att såsom föreslås i sistnämnda motion i detta sammanhang upplaga frågan om sådan ändring av häradsrätternas domförhetsregler, som erfordras för ernående av större enhetlighet, kan icke lämpligen ske bl. a. av den an-

ledningen att denna fråga icke erhållit erforderlig beredning. En partiell reform även för häradsrätternas del skulle för övrigt ej innebära att de principiella invändningar utskottet funnit sig böra i första hand göra mot det nu föreliggande förslaget till någon del förlorar i betydelse. Såsom ovan nämnts bör frågan om domförheten i underrätterna i hela dess vidd behandlas i ett sammanhang. Det bör slutligen framhållas att genom vad som anförts i nyssnämnda motion framstår olämpligheten av att nu särbehandla spörsmålet om rådhusrätternas domförhet i bjärt belysning, i all synnerhet som utredningen förklarar sig ha för avsikt att senare föreslå ej endast att den mindre nämnden i häradsrätterna får samma befogenheter som i rådhusrätterna utan även att tremansnämndens nuvarande uppgifter i häradsrätterna anförtros ensamdomare.

Spörsmålet om lekmannainflytandet är en svarbedömd fråga, som kräver ingående överväganden beträffande omfattningen och formerna för lekmännens ianspråktagande. En allmän uppfattning torde vara att lekmän i större omfattning än för närvarande bör delta i brottmålsrättskipningen i stad med rådhusrätt. Utskottet ansluter sig för sin del till denna uppfattning. Utskottet hänvisar härutinnan till vad som anförts i utskottets ovanberörda utlåtande nr 25/1954 därom att frågan om en reform av domförhetsreglerna för rådhusrätternas del skulle komma i ett annat läge, om man satte lekmän vid sidan av den ensamme juristdomaren. Då emellertid formerna över huvudet taget för lekmannainflytandet såväl i rådhusrätt som i häradsrätt och den för lekmännens ställning viktiga frågan om lekmännens rösträtt i förhållande till det lagfarna elementet är under utredning, synes det icke möjligt att nu göra en säker bedömning om propositionens förslag skall låta sig inpassa i det framtida systemet. Det må förtjäna påpekas att enligt utredningens direktiv för lekmännens deltagande bör övervägas även andra former än den nuvarande nämndinstitutionen. Enligt vad utskottet inhämtat är utredningen f. n. inne på tanken att företaga en minskning av den nuvarande stora nämnden på 7—9 ledamöter. I sammanhanget har nämnts att det för domförhet skulle behöva krävas att endast fem ledamöter sitter i nämnden. Det synes uppenbart, att i den mån det kommande reformarbetet skulle få en dylik inriktning, särskild anledning uppkommer att beakta frågan, om skäl över huvud finnes att inom nämndorganisationens ram bibehålla två olika stora nämnder. I detta sammanhang må erinras om att enligt utredningens förslag lekmannadeltagandet i städerna skulle taga formen av en nämnd med endast två ledamöter, en anordning vars genomförande skulle ha medfört att nämndinstitutionen kommit att inrymma ej mindre än tre olika stora nämnder. Propositionens förslag innebär, såsom framgått av det föregående, inrättande av tremansnämnder. I betraktande av de synnerligen varierande uppslagen angående nämndens storlek kan det starkt ifrågasättas, huruvida man under det kommande reformarbetet kan undvika att rubba grunderna för den nu föreslagna reformen. Det sagda belyser med tydlighet hur angeläget det är att de frågor som här föreligger blir lösta i ett sammanhang.

En annan fråga som äger nära samband med spørsmålet om lekmaninflytandet är huruvida en utvidgning skulle kunna ske av endomarkompetensen. Det torde vara allmänt erkänt att bland tredomarbrottmålen finnes ett stort antal mål av sådan beskaffenhet, att de — med beaktande av den ovan nämnda principen att bevisprövning bör ankomma på flera domare — väl lämpar sig för handläggning av ensamdomare. Olika möjligheter att särskilja dessa mål från sådana, vilka bör prövas av flera domare, bör ingående övervägas. Utskottet erinrar i detta sammanhang om att utskottet i sitt utlåtande 25/1954 förklarar sig icke hysa betänkligheter mot den av departementschefen då anvisade lösningen, att ensamdomare skulle äga handlägga mål om ansvar för sådana brott, varå kunde följa såväl böter som frihetstraff, om i det särskilda fallet svårare straff än böter ej ifrågakomme.

Det anförda må vara tillräckligt för att ge belägg för att det framlagda förslaget ofrånkomligen måste betraktas som ett provisorium. Reformförslaget har emellertid också mött åtskillig kritik av annat och likaledes beaktansvärt slag. Utskottet vill här inskränka sig till att taga upp några punkter av särskild betydelse.

Det föreliggande reformförslagets framläggande förestavas i likhet med det år 1954 framlagda förslaget till utvidgning av ensamdomarkompetensen av att i vissa rådhusrätter på senare tid uppkommit arbetsbalanser och dessa har bedömts vara av sådan storlek att det icke ansetts försvarligt att dröja med reformåtgärder under den tid som beräknats förflyta innan utredningen slutfört sitt uppdrag. Till komplettering av de i propositionen lämnade uppgifterna rörande vissa rådhusrätters målbalanser vid 1955 års utgång vill utskottet upplysa att vid 1956 års utgång 13 av 47 rådhusrätter hade en målbalans av 15 procent av årsavverkningsresultatet eller mera. Hos sju av dessa rådhusrätter översteg balansen 20 procent. Endast två rådhusrätter, Stockholms rådhusrätt och rådhusrätten i Skellefteå, uppvisade en balans av över 30 procent. Som jämförelse må beträffande häradsrätterna nämnas att vid samma tidpunkt icke mindre än 54 av landets 117 domsagor uppvisade en balans av 20 procent av årsavverkningsresultatet eller mera. I 16 av dessa domsagor översteg balansen 30 procent. En bedömning av den rådande balanssituationen bör ske under beaktande av att en balans av 20 procent av årsavverkningsresultatet motsvaras av en genomsnittlig handläggningstid per mål av 2,4 månader, räknat från det målet kommer in till domstolen till dess det avgöres. Under sådana förhållanden och om samtidigt beaktas att i brottmålen förekommande väntetider i många fall betingas av svårigheter att anträffa den tilltalade eller vittnen, vilka svårigheter särskilt yppar sig i de större städerna med deras jämförelsevis stora antal personer utan städigt hemvist, synes balanser upp till 20 procent icke behöva betraktas såsom särskilt anmärkningsvärda. Med hänsyn härtill synes för det övervägande flertalet av landets rådhusrätter icke föreligga något behov av en omedelbar reform. Dessutom förefaller tillgängliga uppgifter peka i den riktningen att situationen vid rådhusrätterna vad angår såväl arbetsbalan-

ser som handläggningstider är något gynnsammare än vid häradsrätterna. Att arbetsbalansen vid några få rådhusrätter, främst den i Stockholm, icke kan hållas på en fullt tillfredsställande nivå förefaller kunna tillskrivas mera en otillräcklig anpassning till föreliggande behov än organisatoriska brister i tredomarsammansättningen.

Förslagets ekonomiska konsekvenser har berörts av ett flertal remissinstanser liksom också i flera av de föreliggande motionerna. Såsom från flera håll framhållits har på denna punkt icke förebragts någon ingående utredning. Även om det på grund härav icke synes möjligt att i detta avseende skapa sig någon säker uppfattning, är det dock uppenbart att reformen för det stora antal rådhusrätter, som med nuvarande organisation kan tillfredsställande fullgöra sina arbetsuppgifter, kommer att under en lång övergångstid medföra avsevärda merkostnader utan motsvarande nytta för rättskipningens ändamålsenliga bedrivande. Det måste nämligen beaktas att en minskning av den lagfarna personalen icke kan genomföras annat än på lång sikt. Under mellantiden kan också uppkomma organisatoriska svårigheter i fråga om utnyttjandet av domarpersonalen för egentliga domaruppgifter. I detta sammanhang bör också beaktas det i propositionen behandlade spørsmålet, om rådhusrätt i de mindre nämndmålen bör biträdas av jurist som sekreterare. Departementschefen har funnit det obehövt, att rättsbildad personal regelmässigt skulle anlitas såsom protokollförare vid huvudförhandling i brottmål, samt framhåller, att det bör bli möjligt att i vidsträckt omfattning för dessa uppgifter använda icke rättsbildad personal. Enligt utskottets mening är det emellertid i en domstol, vars sammansättning innefattar allenast en lagfaren domare, oundgängligen nödvändigt att ordföranden utom i rena bagatellmål äger tillgång till effektiv biträdes hjälp. Av betydelse i detta hänseende är icke så mycket förändret av själva protokollet, vilket som regel är enkelt, utan fastmera andra viktiga uppgifter. För domens avfattning kräves uppenbarligen att i viss omfattning anteckningar måste föras till stöd för minnet. Att ordföranden erhåller hjälp härmed är så mycket mera angeläget som hans uppgift att leda förhandlingarna tager större delen av hans tid och uppmärksamhet i anspråk. Att för kontroll i efterhand av under handläggningen lämnade sakuppgifter taga del av fonografiska eller stenografiska upptagningar torde liden icke medge. Ur bl. a. effektivitetssynpunkt måste det också anses önskvärt att ordföranden erhåller biträde med målens beredande och domarnas uppsättande. Det är tydligt att för här angivna uppgifter kräves juridiskt utbildad personal. Att tillgång härtill finnes för rådhusrätternas del är också en förutsättning för att domarpersonalen skall kunna ägna hela sin tid åt de egentliga domaruppgifterna och icke behöva anlitas för mindre krävande göromål, vilka med fördel kan utföras av juristpersonal med sekreterarkompetens. Erinras må att vid häradsrätterna för dylika uppgifter som regel användes tingsnotarier. Att för rådhusrätternas del lösa frågan genom anordnande av en motsvarighet till tingsutbildningen — något som f. n. förekommer huvudsakligen endast i Stockholm — skulle visserligen

kunna tänkas men torde av praktiska skäl knappast kunna ifrågakomma förrän i samband med rådhusrätternas förstatligande. Därest alltså rådhusrätterna skulle bli hänvisade att för protokollföraruppgifterna i regel anlita icke rättsbildad personal bör också en annan synpunkt beaktas. För att biträdespersonalen skall kunna användas i största möjliga omfattning för dylika uppgifter kräves uppenbarligen att den har synnerligen goda kvalifikationer. Tillgången på så högt kvalificerad biträdespersonal torde emellertid vara mycket begränsad och i den mån sådan personal finnes så ställer den sig lika dyr som tingsnotarierna. En följd av den föreslagna reformen skulle uppenbarligen bli att rådhusrätterna finge en sämre organisation än häradsrätterna, något som ter sig särskilt betänkligt i fråga om de större rådhusrätterna, där arbetsmängden nödvändiggör ett synnerligen effektivt utnyttjande av domarkrafterna.

Av vad förut anförts framgår att allvarliga betänkligheter möter mot det nu framlagda förslaget om ändring av rådhusrätternas sammansättning i brottmål. Den omfattande kritik som vid remissbehandlingen mött reformförslaget från ett stort antal sakkunniga organ — förslaget har i princip avstyrkts av en hovrätt, majoriteterna inom Stockholms rådhusrätt, Göteborgs rådhusrätt och rådhusrätten i Malmö, 1951 års rättegångskommitté, majoriteten inom Stadsdomarföreningens styrelse, Sveriges juristförbund samt två åklagarföreningar — bestyrker antagandet att detsamma icke innebär en lycklig lösning av de viktiga frågor som här föreligger. Utskottet är angeläget att understryka att utskottet till fullo inser de ansenliga olägenheter, som en långsam straffrättskipning ur olika synpunkter medför. I den mån besvärande målbalanser uppkommer vid domstolarna och tenderar till att bli bestående eller ytterligare utökas måste självfallet alla möjligheter tillvaratagas att snabbt och effektivt råda bot härpå. För rådhusrätternas del uppvisar emellertid förekommande arbetsbalanser i allmänhet icke sådan storlek att det nuvarande läget kan anses kräva generella och djupt ingripande reformåtgärder av provisorisk natur. Sådana åtgärder synes icke heller kunna motiveras av den sämre arbetsbalans, som föreligger hos några få rådhusrätter, med mindre det kan anses uteslutet att på andra vägar komma till rätta därmed. Utskottet är av den uppfattningen att det låter sig göra att med begränsade förstärkningar av huvudsakligen provisorisk natur inom ramen för nuvarande organisation åstadkomma en betydlig förbättring av situationen. Några nämnvärda olägenheter av en dylik anordning torde med hänsyn till att endast ett fåtal rådhusrätter kan komma i fråga härför icke vara att förvänta. Enligt vad utskottet erfarit har stadskollegiet i Stockholm nyligen beslutat föreslå en förstärkning av rådhusrätten för viss tid genom inrättande av ytterligare en tredomaravdelning. Det synes icke vara lämpligt att för en ytterligare övergångstid fram till dess riksdagen kunnat taga slutlig ställning till domförhållsreglerna tillskapa ett provisorium, som till yttermera visso skulle beröra samtliga rådhusrätter. Synnerligen olämpligt måste det anses vara att nu genomföra en kostnadskrävande organisationsändring beträffande rådhusrätterna i de städer — ett 25-tal — vilka kan

förväntas bli förenade med eller komma att utgöra domsaga i samband med rådhusrätternas förstatligande eller i några fall ännu tidigare. Utskottet anser med hänsyn till det anförda, att behovet av en reform av reglerna om rådhusrätts sammansättning i brottmål icke framstår som så angeläget, att utskottet nu kan tillstyrka det framlagda förslaget om ändring i rättegångsbalkens domförhållningsregler. Vid denna prövning saknas anledning att vidtaga ändringar i de särskilda domförhållningsregler, som omfattas av propositionens förslag.

Bland de omständigheter, som bidragit till utskottets ställningstagande beträffande domförhållningen, har varit att reformens genomförande enligt vad som tydligt framgått vid utskottsbehandlingen skulle komma att under en övergångstid för flertalet av berörda städer medföra avsevärda merkostnader och även andra övergångssvårigheter. Därest förslaget oaktat de starka skäl som anförts häremot ändock i princip skulle vinna riksdagens bifall, synes det vara angeläget att undersöka i vad mån det är möjligt att mildra de med reformen förenade ogynnsamma verkningarna och i görligaste mån förhindra att städer, vars nuvarande organisation med avseende å rättsvården är tillfredställande, åsamkas ytterligare och oförutsedda kostnader härför. Tankegångar av samma eller liknande innehåll återfinnes i motionerna I: 521 och II: 669 samt I: 523. En utväg är att skapa en anordning som medger en mjukare övergång till det nya systemet. Denna tanke torde kunna genomföras genom att möjlighet öppnas att för sådana städer, där olägenheterna skulle bli framträdande och där den nuvarande organisationen fungerar väl, förordna om anstånd med tillämpningen av den nya ordningen. Härigenom skulle väl under en övergångstid skilda rådhusrätter emellan komma att uppstå olikhet i fråga om domförhållningen. Denna anordning måste dock anses möta mindre betänkligheter ur principiell synpunkt än dem, som kan anföras mot de ovan omnämnda olikheter mellan rådhusrätter och häradsrätter, som tillskapas genom den föreslagna reformen. Självfallet bör vid uppkommande vakanser å domartjänsterna organisationen efter hand anpassas efter de nya bestämmelserna. Som exempel på omständigheter, som bör kunna motivera förordnande som nyss sagts, må nämnas, förutom att merkostnader uppstår, att eljest svårigheter förekommer att på ett rationellt och effektivt sätt utnyttja befintlig domarpersonal för sådana uppgifter, vartill den av avsedd. Klart är också att även svårigheter att er-hålla sekreterarpersonal med juristutbildning bör tillmätas betydelse härvidlag. Beträffande de städer, vilka kan förväntas bli förenade med domsaga, föreligger särskilda skäl att medgiva undantag. Det torde få ankomma på vederbörande stad att göra framställning om anstånd som här avses, varefter Konungen skulle ha att meddela beslut. Denna anordning bör lagtekniskt finna sin reglering i övergångsbestämmelserna.

Frågor om protokolleringen vid domstol

Enligt gällande — — — (lika med utskottet) — — — vanlig skrift.

I propositionen — — — (lika med utskottet) — — — för protokollsan-teckningarna.

Mot den — — — (lika med utskottet) — — — motionen I: 523.

Vid den — — — (lika med utskottet) — — — för överrätterna.

Utskottet kan — — — (lika med utskottet) — — — av direktupptagningarna.

Det framlagda — — — (lika med utskottet) — — — fonografiska direktupptagningar.

Mot förslaget — — — (lika med utskottet) — — — i paragrafen.

I motionerna — — — (lika med utskottet) — — — inom kontorstekniken.

Mot den — — — (lika med utskottet) — — — denna del.

Ikraftträdande m. m.

Lagändringarna torde, i förekommande fall med den ändring i övergångsbestämmelserna som ovan angivits, träda i kraft den 1 januari 1959.»

och vilka

i första hand ansett att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken ävensom med avslag å övriga vid propositionen fogade lagförslag — måtte för sin del antaga följande förslag till

Lag

om ändring i rättegångsbalken

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

Härigenom förordnas, att 1 kap. 11 och 12 §§, 6 kap. 1 och 9 §§¹ samt 29 kap. 1, 3, 4 och 6 §§ rättegångsbalken skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives. Härigenom förordnas, att 6 kap. 1 och 9 §§¹ rättegångsbalken skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

1 KAP.

11 §.

Rådhusrätt vare i *tvistemål* domför med tre lagfarna domare; ej må flera än fyra lagfarna domare sitta i rätten. I *brottmål* skall rådhusrätt bestå av en lagfaren domare och nämnd.

Vid måls — — — målsägande finnes.

¹ Senaste lydelse se beträffande 6 kap. 1 § SFS 1955:56 och beträffande 6 kap. 9 § SFS 1952:137.

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

12 §.

I stad — — — Konungen bestämmer.

I nämnd skola sitta minst sju och högst nio. *I mål om brott, varå icke kan följa straffarbete eller avsättning, så ock vid syn å stället utom huvudförhandling vare dock rådhusrätten domför med tre i nämnden.*

Borgmästaren fördele — — — mellan nämndemännen.

6 KAP.

1 §.

Protokoll skall — — — — — mål särskilt.

Över handläggning, som företages av lagfaren domare ensam eller av tjänsteman vid domstolen och ej sker vid sammanträde för förhandling, vare förande av protokoll ej erforderligt. Vid måls avskrivning, som ej sker i samband med förhandling, erfordras ej heller protokoll.

I mål — — — — — av Konungen.

9 §.

Rätten äge förordna, att utsaga av part, målsägande, vittne eller sakkunnig skall, *i den omfattning utsagan kan antagas vara av betydelse i målet*, i stället för att antecknas i protokollet upptagas genom stenografi eller på fonetisk väg.

Stenograf utses — — — av rätten.

Stadgandet i 8 § andra stycket i detta kapitel äge *motsvarande tillämpning* beträffande utsaga, som

Rätten äge förordna, att utsaga av part, målsägande, vittne eller sakkunnig skall i stället för att antecknas i protokollet upptagas genom stenografi eller på fonetisk väg. *I denna ordning må ock upptagas sammanfattning av utsaga, avseende vad som kan antagas vara av betydelse i målet.*

Stadgandet i 8 § andra stycket i detta kapitel skall *i tillämpliga delar gälla* beträffande utsaga, som upptagits genom stenografi, *ävensom beträffande på fonetisk väg upptagen sammanfattning av utsaga.*

Stenograf utses — — — av rätten.

*(Kungl. Maj:ts förslag)**(Utskottets förslag)*

upptagits genom stenografi. Vad nu sagts skall ock gälla vid upptagning på fonetisk väg beträffande den del av utsagan, som icke upptagits ordagrant.

Bestämmelser om — — — — — av Konungen.

29 KAP.

1 §.

Yppas vid — — — omröstning ske.

Har nämnd sätte i rätten, säge ordföranden först sin mening och inhämtte därefter nämndens.

Vid omröstning i annat fall skall den yngste i rätten först yttra sig och sedan var efter annan, såsom de hava sätte i rätten. Har målet beretts av viss ledamot, säge han först sin mening.

Envar angive — — — sin mening.

3 §.

Yppas, då nämnd har sätte i rätten, annan mening än ordförandens och äro alla i nämnden ense om skälen och slutet eller förena sig, då i nämnden äro flera än sju, minst sju därom, gälle nämndens mening; i annat fall gälle ordförandens.

Vid omröstning, då nämnd ej har sätte i rätten, gälle den mening, som omfattats av mer än hälften av ledamöterna. Har någon mening erhållit hälften av rösterna och är denna den lindrigaste, gälle den meningen; vid särskild omröstning, huruvida den misstänkte på grund av sin sinnesbeskaffenhet är fri från straff eller om villkorligt anstånd med straffets ådömande eller huruvida ungdomsfängelse, förvaring eller internering

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

i säkerhetsanstalt eller annan skyddsåtgärd skall ådömas, så ock eljest, då ej någon mening kan anses som lindrigare, gälle dock den mening, som erhållit hälften av rösterna och bland dem ordförandens.

Om omröstning — — — 3 kap. 7 §.

4 §.

Yppas vid omröstning, *då nämnd ej har säte i rätten*, flera än två meningar, utan att någon enligt 3 § skall gälla, skola de röster, som äro ogynnsammast för den tilltalade, sammanläggas med de för honom därefter minst förmånliga och, om det erfordras, sammanläggningen fortsätts efter samma grund, till dess någon mening skall gälla; kan ej någon mening anses som ogynnsammare för den tilltalade, gälle den mening, för vilken rösterna äro flera än för annan, eller, om för flera meningar rösterna äro lika många, den som biträts av den främste bland dem, som röstat för någon av dessa meningar.

6 §.

Beträffande omröstning i fråga, som hör till rättegången och ej avser ansvar eller som rör enskilt anspråk, så ock i fråga enligt 5 § eller om rättegångskostnad, gälle vad i 16 kap. är stadgat; angående häktning eller åtgärd, som avses i 25—28 kap., äge dock vad i detta kapitel föreskrives om omröstning i fråga om ansvar motsvarande tillämpning. Föres i brottmål talan om enskilt anspråk, vare rättens avgörande i ansvarsfrågan bindande vid prövningen av det enskilda anspråket. *Har nämnd säte*

*(Kungl. Maj:ts förslag)**(Utskottets förslag)*

i rätten, skall även vid tillämpning av reglerna i 16 kap. städse gälla vad i 3 § första stycket i detta kapitel är stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1958. Om rådhusrätts sammansättning i mål, vari huvudförhandling påbörjats före nämnda dag, gälla vad i äldre lag är stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1959.

B) att motionerna I: 521 och II: 669, I: 523, I: 553 och II: 699, I: 554 och II: 700, II: 697 samt II: 698, i den mån de icke kan anses besvarade genom vad utskottet ovan anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

samt i andra hand — därest riksdagen bifaller utskottets hemställan under A) i vad därigenom under punkten 1. tillstyrkts ändringar i 1 kap. 11 och 12 §§ samt 29 kap. 1, 3, 4 och 6 §§ rättegångsbalken samt under punkten 2. tillstyrkts bifall till där angivna vid propositionen fogade lagförslag — hemställt, att riksdagen måtte vidtaga jämväl den ändringen beträffande vart och ett av de i propositionen framlagda förslagen till *dels* lag om ändring i rättegångsbalken, *dels* lag om ändring i lagen den 20 december 1946 (nr 862) med vissa bestämmelser om mål rörande brott av underårig, *dels* lag om ändring i strafflagen, *dels* lag angående ändring i lagen den 9 april 1937 (nr 119) om verkställighet av bötesstraff, *dels* lag angående ändring i lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom, *dels* lag angående ändring i lagen den 13 april 1945 (nr 118) om ersättning i vissa fall åt oskyldigt häktade eller dömda m. fl., *dels* lag om ändring i militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472) *dels* ock lag om ändring i sjömanslagen den 30 juni 1952 (nr 530) att till övergångsbestämmelserna fogas ett andra stycke av följande innehåll: »Vad i äldre lag stadgas om rådhusrätts sammansättning skall fortfarande äga tillämpning, där Konungen för viss rådhusrätt förordnar därom. Förordnande som nu sagts må, om skäl därtill äro, meddelas på därom av staden före ikraftträdandet gjord ansökan och skall bestämmas att gälla för viss tid eller tills vidare.»